

Іван ГОЛУБЕНКО

МОЖЕ ВМІСТИТИСЯ СЛЮЗА...

*Мати й Україна:
з народних джерел, з українських поезій*



Київ-2002

ББК 82.3(4УКР)-6

Рекомендовано Вченою радою Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова як навчальний посібник для учнів старших класів і вчителів української мови й літератури.

Голубенко І.О.

Г62 Може вміститися слеза...*(Мати й Україна: з народних джерел, з українських поезій).* — К./Ін-т громадянського суспільства/. — 2002. — С. 180.

ISBN 966-7672-32-8

Українські народні пісні, рядки хрестоматійних і сучасних поезій складають високопонятійну суть збірника про матір та Україну. Його виконавці та укладачі — студенти Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова, учасники фольклорно-етнографічних експедицій по Україні, які очолює невтомний ентузіаст пісні доцент університету Іван Голубенко. Це другий своєрідний звіт майбутніх освітян, вихованців київського вузу, із царини їхньої фольклорної практики. Перший (теж виданням Інституту громадянського суспільства, 2000) мав назву: „Відлуння лісу. Українська народна пісня — про національно-визвольні змагання в Україні 40-50-х рр. XX століття“.

Рецензент: професор Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова Петро Хропко.

Упорядник текстів — Іван Голубенко, доцент кафедри української літератури Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Видання здійснено за фінансової підтримки АТ „Оболонь“.

ISBN 966-7672-32-8

© Інститут громадянського суспільства

„Тільки тої Правди, що рідная мати!“

Найвища правда життя — Мати. Вона дарує життя, творить новий світ і цим продовжує буття своє, буття людини в безперервному відродженні високої тайни Божественної благодаті. Світло Матері як символу життя розгортає змістовну темряву Неправди і свідчить про те, що Кривда таки буде переможена Правдою. Бо Правда світу не зникла назавжди — вона зосереджена в Матері:

Нема в світі Правди,

Правди не зіскати, Тільки тої Правди,

що рідная мати!

До людини віруючої, облагородженої почуттям молитовної вдячності за дароване Матір'ю життя, в хвилини особливого подивування таємницею народження урочисто сходить із небес Божа Матір — Людина, яка тримає на руках сина Божого.

Людина несе своє дитя людям. Як надію на спасіння людини і людства, як символ і жертвовної материнської любові. Ідеалом щастя, гармонії і благородства спокон віків була Жінка з дитятком на руках.

У наших раї на землі

Нічого кращого немає,

Як тая мати молодая

З своїм дитяточком малим.

Для Тараса Шевченка щаслива мати з дитям символізувала земний рай, людське щастя, сімейний затишок, спокій і мир на землі.

Одна з найкращих його поем „Марія“ присвячена Богоматері. Марія не лише народила Господнього сина, вберегла його від зловісного гніву царя Ірода, пережила розп'яття на хресті своєї рідної дитини, але й „своїм святим огненным словом“ розвіяла страх і розпач братів його, учеників і святий дух віри вселила „в їх душі вбогі“.

Мужі воспрянули святисє.

По всьому світу розійшились,

І іменем твого сина,

Твоєї скорбної дитини,

Любов і правду рознесли

По всьому світу.

(„Марія“)

Мати, Жінка — джерела найвищого творчого натхнення для Шевченка. До символу ошуканої, знеславленої російським самодержавством України підно-

сить поет долю нещасної Катерини. Бо ж в планах біблійного пророка Єремії, до яких неодноразово звертався Тарас Шевченко, постає образ поневоленого Ізраїлю, що його пророк порівнює з покірною блудницею в асирійському полоні. Гибіє в невольництві Ізраїль як та насильно впокорена дівчина, що змирилася зі своїм наложництвом і не поривається до свободи.

Скривджена дівчина викликала в Шевченка особливе співчуття і глуху ненависть до кривдника, бо спокушення дівчини-селянки призводило до морального осуду нещасливої з боку батьків, громади і руйнувало ідеальний образ матері „з своїм дитяточком малим“ у лоні власної сім'ї. Згадаймо, крім поеми „Катерина“, такі твори, як „Відьма“, „Марина“ („Неначе цвяшок в серце вбитий...“, „Варнак“, або ж повість Г.Квітки-Основ'яненка „Сердешна Оксана“.

Зганьблена, занепащена окупантом Україна, яка поволі втрачає сили і волю до самозахисту, до державного самоздійснення, для Шевченка була постійним і незагойним болем. Перебуваючи в російській неволі, Україна змирювалася зі своїм невольництвом — дедалі рідше з'являлися бунтівливі імпульси в суспільній свідомості, кволими, неенергійними і спорадичними були протести й поривання малочисельної української еліти.

Україно! Україно!

Оце твої діти,

Твої квіти молодії...

Це з гіркотою та іронією мовить Шевченко про тих українців, які заподіяливо служать у столичних канцеляріях імперії, заглушені „московською блекотою в німецьких теплих“, добровільно прирікши себе „киснути в чорних“. Їхня найбільша провина полягає в забутті Матері-України:

... хто матір забуває,

Того Бог карає,

Того діти цураються,

В хату не пускають.

Чужі люди проганяють,

І немає злomu

На всій землі безконечній

Веселого дому.

В образну свідомість української нації назавжди вживлено ідею органічної спорідненості символу матері і символу України. Щаслива молода Мати з дитятком на руках і щаслива відроджена, вільна Україна зі своїм багатостраждальним народом — це дві духовні й морально-етичні іпостасі національного ідеалу.

Найбільший гріх для українця — забути свою Матір і зрадити свою Україну. Український учений-патріарх Петро Одарченко згадує одну колядку, в якій

Божя Матір просить у Христа райських ключів, щоб одімкнути і рай, і тепло та випустити грішні душі. Всі душі знаходять прощення, крім тої,

*Що отця з матір'ю та налаяла,
Не налаяла, а подумала.¹*

Донька не сказала слова злого на адресу своїх батьків, а лише подумала — і кара Господня найтяжча, бо за цю провину нема відмолення.

Мадонна, Скорбна Мати проходять у поемі Павла Тичини „Скорбна Мати“ обніжками, межами поля України, густо засіяні чорними трупами і жахається:

*Як страшно!... людське серце
Докраю обідніло.*

На цій сплюндрованій насильством українській землі мало хто вже не відає про розп'ятого і воскреслого її сина, бо на цьому полі бою із крові зросли квіти звіробою.

*Поглянула — скрізь тихо.
Бує дике жито.
— За що тебе розп'ято?
За що тебе убито?*

Жертва, принесена в ім'я людини, в ім'я України, благородна, вона освячена Божим велінням. І поки люди усвідомлюють велич такої самопожертви, доти є надія на духовне пробудження нації. У поемі „Скорбна Мати“ Марія посилає учнів Сина шукати Ісуса не в Юдеї, не в Галілеї, а в Україні:

*Ідіте на Вкраїну,
Заходьте в кожну хату -
Ачеї вам там покажуть
Хоч тінь Його розп'яту.*

Віра в народі не до кінця сплюндрована насильством, кров'ю та озвірінням людини, яку примусили творити зло. Є надія, що розп'ята на хресті тінь Ісуса оживе у свідомості людей і спонукатиме їх до молитовного каяття і душевного очищення від гріхів вільних і невольних.

Скільки тих кривавих оргій творили Зло на українській землі! І саме Мати була приречена переживати розлуку зі своїми дітьми, оплакувати їхню загибель, доживати свого віку в скорботі, жалобному оплакуванні свого невтишимого горя, в безмірній тузі й смутку чекати на чудо повернення рідної дитини.

*Мій соколику, мій журавлику,
Не одрізана пташко,*

¹ Оксаненко Петро (Одарченко Петро). Мати в українському фольклорі. - Українська родина. Родинний і громадський побут. Київ. Видавництво імені Олени Теліги. 2000. С. 106

*Не дїждусь тебе, не докличуся,
Серцю матерї тяжко,
Серцю матерї тяжко.*

Це із тих записів з уст народних, що їх здійснили студенти Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова під науковим керівництвом невтомного педагога-патріота, доцента кафедри української літератури Івана Олексійовича Голубенка. Етнографічні експедиції його студентів принесли щедрий ужинок — збірник українських народних пісень про національно-визвольні змагання в Україні 40-50-х рр. XX століття „Відлуння лісу“. І ось не минуло й року, як народився новий збірник українських народних пісень „Може вміститися сльоза... (Мати і Україна)“.

Не лише в пісні — в різноманітному багатстві жанрів українського фольклору, в казках, думах, коласанках, голосіннях, прислів'ях, колядках, щедрівках, у віруваннях, обрядах і звичаях українців живе величавий образ Матері. Наш обов'язок — не лише зберегти це неоціненне багатство національної культури і духовності, але й примножити його, нанизуючи на золоту нитку традиції нові й нові перлини народного генія, який відкриває нам, нашому народові вічно пульсуюче світло віри й надії в кращий день України.

Ми повинні плекати культ Матері як гаранта і символу незнищенності українського народу. Мати новим життям забезпечує природний процес „народження“ нових якостей людського розвитку, збереження традицій народу, його мови, історичної пам'яті, зв'язків поколінь. Мати через колискову пісню, через рідне слово передає дитині своєрідний генетичний код нації, який убезпечує її від нівелювання етнічного образу свого народу. Тому так важливо, щоб більш не переривався природний процес передачі історичного досвіду і національного духу, традицій і ментальності, щоб кожна жінка в Україні була огорнута повагою і турботою влади, любов'ю і благородним ставленням чоловіків, щоб покликання і місія української жінки були гідно поціновані суспільством.

„Послання Папи Івана Павла II до жінок“ від 29 червня 1995 року розпочинається зі слів подяки Господові за його містерійний задум щодо покликання і місії жінки в світі, вдячності кожній жінці зокрема за те, ким вони є в житті людства:

„Дякую вам, жінки-матері! Ви даєте притулок людському життю в собі через унікальний досвід насолоди і пологових мук. Цей досвід дозволяє вам стати власною усмішкою Бога новонародженій дитині, стати тими, хто супроводжує перші кроки вашої дитини, хто допомагає їй дорослішати і хто служить якорем упродовж її життєвого шляху...

Дякую тобі, кожна жінко, тільки за факт твого буття жінкою! Завдяки проникливості, яка є значною часткою твоєї жіночності, ти збагачуєш розуміння світу і допомагаєш робити людські стосунки чеснішими та природнішими.“²

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ,
директор Інституту літератури імені Тараса Шевченка
НАН України, академік НАН України

² Послання Папи Івана Павла II. Львів. Літопис. 2001 р. С. 153, 154.

Сльоза й молитва

Мати й Україна — такі близькі, що між ними може вміститися тільки... сльоза.

З народних джерел

Бувають щасливо обдаровані натури і бувають так само обдаровані народи. Я бачив такий народ, народ-музикант — це українці. Про них можна сказати, що їх скрізь супроводжує музика.

П.І.Чайковський

Побутує легенда про те, як Бог ділив між різними народами усіляке добро. Надміру скромній дівчині-українці не перепало нічого. Проте Бог пожалів її і зі своїх запасів щедро надарував пісню.

Їй вона, та пісня — наш скарб, наше невід'ємне багатство, найяскравіший вияв поетичного хисту українців, „геніальна поетична біографія українського народу“, як писав О.Довженко, додаючи: „Народ, якого позбавляли багатьох можливостей, у кривавій боротьбі вилив свою душу, свій поетичний геній в єдине, в що міг, — у пісню, в безсмертну українську пісню. Українська пісня — це бездонна душа українського народу, це його слава“.

Через рідну мову, звичаї, обряди, пісні, традиції, а разом з тим і незнищенну мрію про звільнення з-під чужої влади можна було пізнати українця (майже дослівна думка відомого правозахисника Левка Лук'яненка). А ще мовлять про те, що українська народна пісня, як сльоза, очищає душу, а як свята молитва — сповідає й прощає. Їй оскільки пісні властивий постійний рух до людських сердець, то вона завжди непізнанна до кінця. Невичерпна.

Їй не втримаюся від іще однієї цитати: „Де співають, там живуть: лихі люди не співають пісень“ (Фрідріх Міллер).

Хіба не про нашу Україну?

Пісні, записані з уст народу, позначені розмаїттям художньої тематики. Вони відбивають поширений у побуті репертуар: чим живе народ, що привертає його увагу, що захоплює.

У героїчному епосі — думках та історичних піснях — віддзеркалилися українська національна ідея, незалежницький дух народу. Рядки пісні „Ой чи бачте, чи не бачте“, записаної в Лисянському районі Черкащини, славлять героїчну

козацьку оборону України від ворогів. „Ой чи бачте, чи не бачте“ — таке воно щось ніби невинне, хоч і символічне, а насправді ж трагічне:

*Ідуть турки з татарами,
Кожен воїн з шаблями,
Прагнуть вони крові, козацької крові.*

На Вкраїні ніколи не вщухала боротьба за незалежність, і кожна епоха народжувала своїх героїв, про них ішлося в переказах і легендах, в думах і піснях. Дуже яскравий приклад — гетьман Іван Мазепа. Про нього складено багато патріотичних пісень. Правда, на догоду московським шовіністам штучно склалися і пісні з негативом, якими їм, створеним за замовленням, і подобає бути. На Мазепу вилито багато бруду. Сміття на голову гетьмана-патріота скидали століттями, біле видавали за чорне, світле — за темне, історичну правду перекручуючи із знавіснілою люттю. І все за те, що Мазепа спрямував свої зусилля на звільнення України від колоніальної залежності. З огляду на велику мету він і поміняв союзника — замість російського царя порозумівся зі шведським королем. Але яка ж це зрада, коли за умовою 1654 року незалежні держави Україна і Росія мали вільний вибір союзників? План гетьман Мазепа мав реальний, а поразку українського війська 1709 року можна пояснити недостатньою єдністю українських старшин. До того ж у російському війську служили українські козаки, якими керували Семен Палій та інші малоукраїнці. Після Полтавської битви Івана Мазепу піддали анафемі та всіляким осудам, натомість псевдовчені фольклористи склали панегірик Семенові Палієві:

*Ой уже ж не хміль —
Тонкая хмелина —
Коло дерева в'ється, —
Уже ж шведський король
З Палієм Семеном
Під Полтавою б'ється.
Ой уже ж не хміль —
Тонкая хмелина —
З тичини похилився, —
Уже ж шведський король
Палію Семену
У ніженьки поклонився.*

Таку писанину прищеплювали громадській свідомості, а заводячи до хрестоматій, отруювали дитячі душі неправдою. З цього погляду можна ще послатися і на три легенди про Мазепу і Палія, видрукувані Паньком Кулішем у „Записках о Южной Руси“.

Втім, у народному середовищі побутовали інші пісні. Ось „Батурин сумує“ у запису 1999 року в тому ж таки Батурині, славній гетьманській столиці.

Навіть природа вжахнулася від наслідків розбійницької навали на місто:

*А місяць зіходить,
Зірки мерехтять,
На землю поглянуть —
Відвернутись хочуть.*

При вшануванні пам'яті гетьмана в Батурині 1999 року професор Мирослав Ханас з Тернополя пригадав поетичні рядки, можливо, невідомого автора, як він висловився, а можливо, навіть почерпнуті з уст народу. Ось вони:

*Ми йдемо в бій,
Ми йдемо в бій,
Лунають гори, степи,
Нас кличе в бій,
Нас в бій веде
Могутній дух Мазепи.³*

Українські патріотичні пісні породила руйнація Запорізької Січі. Пісня „Ой не пугай, пугаченьку“, гадається, побутує на Україні не одне століття. В ній відбито трагічні події 1775 року. Напад ворога був такий підступний і рапто-вий, що на перших порах козаки не можуть визначитися: де отаборитись? де шукати притулку? Символічно це уособлено в образі птахи — пугача:

*Ой не пугай, пугаченьку,
В зеленому байраченьку!
— Ой, як же мені не пугати,
Що хочуть байрак вирубати,
А мені ніде та прожити,
Ніде мені гнізда звити,
Малих діток виглядіти...
Та й запугав пугаченько
В зеленому байраченьку.*

Після зловорожої акції 1775 року російський царизм посилив закабалення України, дедалі дужче заярмовував її — що так, то посилювався і спротив українців, їхня боротьба за волю і незалежність.

Не на життя, а на смерть за Україну в бою стояли герої Крут, Січові Стрільці, воїни Української Повстанської Армії. Пісні про них пройняті синівською жертовністю й відданістю Батьківщині.

³ „Літературна Україна“ від 4 листопада 1999 р.

Події Крут знайшли відображення в численних народних піснях та в художній літературі. Проте обставини склалися так, що ніхто крутянських пісень не збирав і не систематизував — це заборонялося тоталітарним лихоліттям. А хто відважувався на „крамолу“, того чекали покара й переслідування влади. Хвалити Господа Бога — дещо з крутянського фольклору зберегла українська діаспора, щось затрималося і збереглося в народній пам'яті на теренах України. Так, 1999 року на Чернігівщині записано пісню „Крути“, в прикінцевих рядках якої звучить мотив помсти московської орди юним патріотам України:

*Орда московська — страшно глянуть —
По мертвих носить ся трьохстах.
Лягли сніжинки і не тануть
На нецільованих устах.*

Приречені на смерть, юні крутянці знаходили у собі сили заспівати „Ще не вмерла Україна“ (заспівував юнак Панський).

Незламність української юні передано і в „Крутянській пісні“, записаній 1996 року в селі Залужани Самбірського району на Львівщині. Пісня не залишає слухача (читача, виконавця) байдужим, нагадуючи: „Червоний ворог кари жде“. За глум над святістю, справедливістю й вірністю, „що межує понад смерть“.

А ось трагічна й героїчна доля Медвина. До початку першої світової війни в цьому селі мешкало 12 тисяч осіб, після „тридцятих радянських“ медвинців стало наполовину менше. 28 серпня 1920 року каральні загони російсько-більшовицьких головорізів спалили 600 хат і знищили понад дві тисячі мешканців; зайдам цього здалося мало — й триста шістьдесят осіб чоловічої статі було виведено за межі села і в яру розстріляно. З подальшої біографії села: розстріли, репресії, вигнання з рідних осель, розсіювання, голод. Й дух нескоримий! Продовження козацьких традицій. Про одного з безіменних повстанців співалось:

*Спи ж ти, козаче, наш брате,
Спи ж ти спокійно в землі,
Вмів рятувати Вкраїну,
Вмів визволяти своїх.*

*Боровся ти довго з катями,
Одначе загинув в бою.
Будь певен, що між козаками
Пам'ятатимуть славу твою.*

*Ми не забудем ніколи,
Як про Україну ти дбав,*

*Із-під тяжкої неволі
Наше село визволяв.*

*Був ти борцем за селянство,
За Україну борець,
Слава ж тобі від козацтва,
Слава й лавровий вінець.*

*Спи ж ти, козаче, наш брате,
Впавший за Медвин в бою.
Будемо всі пам'ятати
Про смерть мучинецьку твою.
(Співається на мелодію „Спіте, орли
бойові“; записано 2000 року в Медвині).*

Пісні Січових Стрільців виникли на початку ХХ століття в Галичині. Січові Стрільці, як і січовики Запоріжжя, відстоювали звільнення України від ярма. Триста п'ятдесят дев'ять Січових Стрільців, які потрапили в оточення червоних під селом Базар на Житомирщині, без суду і слідства, без жалості й справедливості було розстріляно й заколото багнетами. Це одна подібна ситуація 1921 року в боротьбі за Київ: Мотовилівка, сорок кілометрів від столиці. Й „Дума про Хведора Черника“, надрукована 1928 року у львівській „Просвіті“. Боротьба героїв пройнята трагічними наслідками — загибеллю сотника Черника.

На сумній ноті звучать рядки думи:

*То вражії добровольці,
Мов ті вовки-сіроманці,
На наші села набігають,
Послідню корову, останню
сорочку іздіймають,
Народ християнський
шомполами крають,
Господа зневажають.*

Як і належить, пісні Січових Стрільців піднесені й патріотичні: „Не пора“, „Ми гайдамаки“, „Гей, нумо, братці, до зброї“, „Смерть козака на Московщині“.

У цій групі пісень рясніють пісні молодості, розставання з коханою дівчиною, вимушене нараження себе на небезпеку („Колись, дівчино мила“, „Накрила нічка“). Дівчина з розумінням ставиться до виконання обов'язку козаком,

присягається у вірності. Хоч нерідко було і ламання даного слова, що викликало жаль у воїна, як у пісні „Колись, дівчино мила“:

*Нам тьохкав соловейко,
Та тьох, та тьох, та тьох.
Та десь війна взялася,
Дівчина віддалася...
.....
Таке-то в нас кохання,
Заляття, сподівання,
Що серденьку осталося
Лиш ох, та ох, та ох.*

Воїн міг потрапити у ще складніші обставини, коли руйнувалися всі сподівання на краще. Як же не сумувати козакові, коли повернувся з поля бою інвалідом, а тут ще й зрада коханої, й жодної надії на притулок і затишок: „Пиймо, друзі, грай, музико“.

Стрілецькі пісні різноманітні жанровою і композиційною структурою, пісенно-ліричною формою. За будовою — в одних перемагає монологічна форма („За твої, дівчино, устоники-вишні“), в інших дається перевага діалогу: „Виряджала дівчина козака в похід“, зокрема, з такими рядками:

*— Ой побий же, козаченьку, нашого врага,
Захищай же рідну землю, щоб була своя.
— Ой, дівчино, голубонько, голову зложу,
Але нашу Україну від ката звільню.*

Інколи події викладаються і у формі оповідання:

*Ой збирайтесь, хлопці молодії,
Ой збирайтесь, орли степовії,
Ой збирайтесь, хлопці молодії,
Ой збирайтесь, Стрільці Січовії!
Та підемо горами, ярами,
Гей, будем битись з ворогами.*

(„Ой з-за гори чорна хмара стала“)

До чорноти сумні пісні зродилися під час сталінського плану-голодомору 1933 року („Дума про голод 1933 р.“).

Пісні Української Повстанської Армії зібрано в окрему групу: „Там далеко на Волині“, „Плачу я, плачу за Україну“ та ін. Тематично й духом вони перегукуються зі стрілецькими. Ті й ті — надзвичайно цінний пісенний масив українського фольклору.

Торкаючись визвольної боротьби, відбитої в піснях, творці фольклору славлять Закарпаття, мешканці якого були, власне, першопрохідцями у боротьбі за самостійність. По обидва боки Карпат ходив патріотичний „Гімн закарпатських українців“:

*Запалала вогнем, замахала мечам
Закарпатська Україна.*

Народ знав свою мету і, не зважаючи на великі втрати, продовжував боротьбу:

*Много трупів лягло,
Кров свою проляло,
Кров рікою ся лила!*

„Гімн закарпатських українців“ закінчується мобілізуюче і вселяє надію:

*Час Вкраїні прийде
І покоління молоде
Стане стіною до бою,
Відверне врага від розбою.*

Герой у своїх вчинках не має страху в боротьбі за долю України, яку в піснях наділено найулюбленішими пестливими словами. Це край „рідний“, „співучий“, „коханий“, за долю рідного краю „плачуть, тужать сини України“, та й не тільки вони, а „Плачуть луги“, „широкі поля“, „плачуть рожеві квіти“ (про матір: мати — „люба ненька“).

Будучи джерелом радості життя, пісня сприяє осягненню сенсу буття, гармонії природи з птаством, із весняним буянням трав і дерев. Хоч нерідко дії людини (можливо, її стан) і контрастують із самою природою. У пісні „У лісі, лісі темному серед пахучих трав“ („Який чудовий вечір, який чудовий час“) серед розлогої пахучої зелені залишив білий світ поранений молодий козак („Болить моє серденько ще й правая рука. Зразила куля гостра, куля більшовика“).

Мовлячи про пісню, її силу і вплив на людину, не зайве буде сказати про тих, хто доносив душу пісні до своїх співгромадян.

Як видно із паспортизації пісень у нашому збірнику, народ зберігає у своїй пам'яті безцінні шедеври різних епох, носії ж фольклору щедро діляться своїм духовним багатством із записувачами. Яка техніка запису? Уславлений фольклорист Михайло Максимович радив фіксаторам здійснювати записи пісень під час співання. На підтвердження цього він зазначав, що „...наші співаки і співачки часто не вміють добре переказувати того, що цілком уміють проспівати“. Та, власне, учасники студентської фольклорної експедиції, чії записи поміщено в збірнику, й самі в цьому переконалися.

Збірник ліричних пісень, записаних студентами Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова у різних регіонах України, укладено та-

ким чином, що спочатку йдеться про Україну, її невинну боротьбу за незалежність, про тих, хто уславив історію України та її народу: козаки-запорожці, гетьман Іван Мазепа, Січові Стрільці, герої Крут і Медвина, воїни Української Повстанської Армії, а в другій частині — власне про українську матір.

У народі Україну називають матір'ю. Мати-Україна, Україна-ненька — це звучить у багатьох піснях.

У пісні „На Вкраїні сурми грають“ читаємо:

*Україно, наша мати,
Як здобудем, будем мати.
Встань, Тарасе, встань, Богдане,
Повставайте всі гетьмани.*

Найдорожче, що є в житті людини, — це мати, це Україна.

Втратити хоч одну з них — це втратити чи не все. Смерть матері — рана, що з часом хоч трохи а загоїться. Втрату ж України ніколи ніким (і нічим) не замінити.

У назві нашого збірника слова: Мати і Україна. Як одне неподільне. Коли відважно б'ється й гине безіменний герой, просто вояк чи ушлявлений ватажок (із пісень і життя, нам сучасного — Данило Нечай, Максим Кривоніс, Морозенко, юні крутянці, Василь Стус, Вячеслав Чорновіл), то всіх і кожного оплакує мати рідна й за всіма тужить уся Україна).

Хто побував у турецькій неволі, в німецьких і російсько-сибірських концтаборах, той по-справжньому відчув, що це таке — Україна. У пісні „За гори сонце закотило“ триває жвава розмова між двома бранцями про життя-буття в Україні, яка не виходить з їхніх щоденних спогадів, ба в ній навіть „пахне рідная земля“:

*А як вернуся на Вкраїну,
Де пахне рідная земля,
А як побачу ту дівчину,
То вже навік буде моя.*

У пісні „Розкажи нам, Україно“, записаній в Долинському районі Івано-Франківщини, поняття Україна і мати тотожні:

*Розкажи нам, Україно,
Розкажи нам, мамо,
Як боролись в Чорнім лісі
Наші партизани.*

.....

*Розкажи усім на світі
Про страшну годину,
Бо ти нині вже воскресла,
Ненько-Україно.*

Ще тотожніше звучать ці поняття в пісні „Вкраїно-мати“, записаній на Вінниччині:

*Вкраїно-мати, кат сконав,
Недарма бились ми за волю,
Та кат сконав, та кат сконав
Тобі на щастя й долю.*

Мати плекає надії на щасливу долю своїх дітей. Та здійснюються чиїсь забаганки, із непорозумінь і брудної політики виникають війни, вибухає підступний атом, обриваються молоді життя, накопичується біда. Матері — горе зі слізьми, що не просихають.

Здавен побутує на Вінниччині пісня „П’є журавка воду“. Журавка — постать символічна. Можливо, це й сама Україна. Війна за війною проносилися її землями, залишаючи по собі горе, нестатки, рани: „не здійме крилята журавель від ран“. Їй не мине недоля матір-журавку і в майбутньому: вирости сини, турбот додалося, посивіють у журавки коси („Як весна настала, Зацвіли льони, А у журавки Вирости сини. П’є журавка воду, В косах сивина, П’є журавка воду, Воду п’є до дна“).

Сумні ставали думи матері, коли вона дізнавалася: син потрапив у полон до чужинців („Летить ворон з чужих сторон“). Не перестає виходити за ворота, не встигає витирати сльози, не вгаває туга... Мало радості прибуває, коли повертається син із війни покалічений та понівечений („Мати й син“).

Ростила мати сина Василя, свою надію на старість літ, коли ж військова служба та війна скалічили сина фізично й духовно, а стару матір звели геть зі світу:

*Швидко двері відчинились,
Та й жде сина: „Хто такий?“
Увійшов на двох костиях,
Ще й без правої руки.*

*Ой чи, мати, сина ждала,
Свого сина Василя?
— Та ж це ти, мій сину, сину...
Та й упала нежива.*

(„Мати й син“)

То хіба ж це не спільне горе і для матері, й для України?!

У матері-українки закладено в генах — виховувати в дітях правдивість і відвертість, відкритість і взаєморозуміння, щедрість, людяність і принциповість.

Мати-українка настановляє на чесне й порядне життя: ріднитися з родиною, в добрі жити з сусідами та всіма односельцями. Ось дослухайтеся до рядків пісні „Ой чого, чого у цій новій хаті“, записаної на Волині 1999 року.

На запитання дочки: „Кого в дружки брати?“ мати радить брати ближнього й далекого, радо вітати і щедро частувати, іншими словами — шанувати людей, то вони і тобі тим же віддячать:

— *Бери, донечко, і сусідоньку,*

І всю свою родиноньку.

.....

Вбогую і багатую.

Сади зручненько, приймай гарненько,

Щоб було веселенько,

То будуть тебе всі люди знати,

Господинею звати.

— *То ж то дитина, то ж то родина,*

Буде з неї господиня.

Мати-українка за своєю природою чемна й добропорядна, а на її долю випадають і тяжка праця, й життя за нелюбом, і муки з п'яницею. Таких пісень, як „Ой журилася матінка мною“, — безліч.

Не створюють доброго клімату у родині стосунки сердитої і свавільної свекрухи з молодичею, яка мусить терпляче все це перетерпіти, як-ось у пісні „Сидить мати під калиною“, записаній на Чернігівщині, а також у пісні „У неділю рано“, підслуханій на Буковині. Ще страшніша правда життя в іншій пісні. Здавшись на волю свавільної свекрухи, молодиця йде у поле ниву жати раннього ранку, та ще й недільного дня, коли в церкві йде Божа відправа. Й за це — Божа покара: поспішила молодиця з поля до домашньої роботи, що й про дитину забула, й розтерзало дитину гадючка. Звідси й мораль:

Ой, мати, моя мати,

Гріх будеш ти мати,

Що ти ня посилала

В неділеньку жати.

Велике лихо для дітей — смерть матері та їхнє подальше сирітство: „Дивная година од Бога настала“ — співається в пісні „Зашуміли верби“, записаній на Хмельниччині. В пісні з новоселицького регіону на Буковині доля сироти нагадує відчахнуту від живого дерева гілку. „Тут я стою й гірко плачу“ — це із Житомирщини 1996 року. „Стоїть одиноке дівчатко літ вісім“ — це Івано-Франківщина, 1999-й рік.

„Коли мати поряд зі мною і має радість на обличчі — то мені найщасливіше щастя“. Так думає кожен із нас. Либонь, кожен сказав би, як-ось поет:

Доторкнися до маминої ласки —

І вже літаєш над світом — ростеш.

А ось історія запису пісні „Мати“ („Скажи нам, ластівонько мила“).

Студентка Ольга Рудницька їхала до родичів на Поділля. Прибула пізно на залізничну станцію Хмільник, транспорту до села вже не було. З дідом та бабусею рушили до села пішки в неблизький путь — до Нової Синяви кілометрів із 20. Всю дорогу розмовляли. Точніш — дідусь та бабуся згадували. Скільки цікавого взнала онука, головню — про жахи голодомору 1933 року, про пізніші репресії. „Скільки людей загнала радянщина на той світ! Бабуся знала, що я люблю українські пісні, й заспівала про найдорожчу в житті людину — про свою маму (а мою, звичайно, прабабусю)“, — згадувала Ольга.

Ось фрагмент одного з варіантів пісні:

*Скажи нам, ластівонько мила,
Бо ти недавно там була,
Як там живе моя матуся
В старенькій хаті край села.*

*Візьму покину всю роботу,
Оставляю всі свої діла,
Нарву я квітів у суботу,
Сама поїду до села.*

Павло Дворський до свого творчого злету прийшов уже в незалежній Україні (це ще питання: чи справді маємо незалежність, яку вимріявали?), злету рідною мовою і в рідній пісні. Його вислів „Без рідної пісні, без рідної мови, без мами збідніє життя назавжди“ став крилатим і повчальним. А кредо його життя й творчості, заклик до патріотичної єдності вложено в слова співаної ним пісні:

*Товариство моє!
Вже той час настає,
Коли треба зібратися в коло.
І сказати усім, що будемо дім,
Де неволі не буде ніколи!
Вже тепер не дано одягнути ярмо
На великий народ України!
В нас єдина мета — Україна свята.*

Сини й дочки матері та України повинні пишатися найдорожчим у світі — своїми матерями, рідною Україною. Їм дано їх захищати не жаліючи життя свого, їм покладено брати приклад із великих героїчних предків, вони ніколи не повинні забувати і того, що сказав уславлений гайдамацький ватажок Максим Кривоніс: воля і незалежність України — на вершечку шаблі. Може, тому, що

багато української крові було пролито в борні за це, Бог подарував Україні Незалежність із миром і спокоєм.

І про це теж будуть пісні. Але в майбутньому. Її теж будуть пісні про Матір та Україну. Бо ці поняття — цілина, яку підіймати й підіймати.

Іван ГОЛУБЕНКО

УКРАЇНА



Алла ГОРСЬКА. Мати-Україна. Початок 60-х рр.

*Автор слів — Павло Чубинський (1839-1884).
Автор музики — Михайло Вербицький (1815-1870).*

Ще не вмерла Україна

(Із 15.01.1992 — Національний гімн України)

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття-молодці, усміхнеться доля!
Згинуть наші вороги, як роса на сонці,
Запануєм, браття, ми у своїй сторонці.

*Душу й тіло
Ми положим
За нашу свободу
І покажем,
Що ми, браття,
Козацького роду!
Гей, гей, браття милі,
Нумо братися за діло!..
Гей, гей, пора встати,
Пора волю добувати!*

Ой, Богдане, Богдане, славний наш гетьмане,
Нащо оддав Україну ворогам поганим?!
Щоб вернути її честь, ляжем головами,
Наречемся України вірними синами!

Душу й тіло... і т.д.

Спогадаймо тяжкий час, лихую годину
Й тих, що вміли умирати за нашу Вкраїну.
Спогадаймо славу смерть лицарства — козацтва,
Щоб не стратить марно нам свого юнацтва!

*Душу й тіло... і т.д.
(За версією ж. "Українська муза", К., 1909)*

Духовний (церковний) гімн

Автор слів — Олександр Кониський (1836-1900).

Автор музики — Микола Лисенко (1842-1912).

Боже Великий, Єдиний

(Молитва за Україну)

Боже Великий, Єдиний,
Нам Україну храни,
Волі і світла промінням
Ти її осіни.

Світлом науки і знання
Нас, дітей, просвіти,
В чистій любові до краю
Ти нас, Боже, зрости.

Молимося, Боже Єдиний,
Нам Україну храни.
Всі свої ласки, щедроти
Ти на люд наш зверни,

Дай йому волю,
Дай йому долю,
Дай доброго світа.
Щастя дай, Боже, народу
І многая, многая літа.



Бачив місяць, як учора

Бачив місяць, як учора
Могилу копали
І в могилу ту глибоку
Тараса спускали. } (2 р.)

Прощай, рідний наш Тарасе,
Прощай, рідний брате,
Справді, легше в своїй землі
І кісткам лежати. } (2 р.)

Зачинилось на Вкраїні
Покутне віконце,
Заховалось під землею
Українське сонце. } (2 р.)

Спи, Тарасе, батьку рідний,
Поки час не збуде,
Твою пісню Україна
Повік не забуде. } (2 р.)

Записала 1999 року Світлана Кухар від Плак-
сюк Надії Іванівни в с.Журбинці Бердичівського
району Житомирської області.

Там, де така щемка

Там, де така щемка
Неба небесна блакить,
А серед сонця і нив
Джерельце повільно дзюрчить,
З крові, із битв, із зла
Квіткою пророста.
Хто ж тебе, рідна Вкраїно,
Хто ж тебе захистить?!

Боже! Поглянь на нас!
Бачиш, в недобрий час
Ворон калину п'є,
Наче криваву долю.
Боже! Ти же на небі є,
Серце візьми моє,
Дай Україні, дай,
Дай Україні волю!

Вітер калину колише,
Цвіт обриває геть.
Хто б не топтав твій шлях —
Втоптував куц у глину,
Нищив москаль і лях,—
Все оберталося в крах,
Та не здолав ніхто Україну.
Боже! Поглянь на нас!

Бачиш, в недобрий час
Ворон калину п'є,
Наче криваву долю.
Боже! Ти же на небі є,
Серце візьми моє,
Дай Україні, дай,
Дай Україні волю!

Ніч упаде в моря,
Зійде ясна зоря,
А посеред степів
Знов зацвіте калина.
Чуєш козацький спів?
Встане із вічних снів
Україна.

Записала 1999 року О.Дика від Розмаїтого
О.С. у с.Карпівці Чуднівського району Жито-
мирської області.

Крути

Гуде у полі вітер лютий,
Що ладен кожного прошить,
Московське військо пре на Крути,
Щоб Україну задушить.

І тужить пісня тополя
Вітрами сніжними, як рунь,
Стає на захист Україна,
У бій іде смілива юнь!

Синочки, рідні соколята,
Уже нема вам вороття,
Бо хто заступить вас від ката
І порятує вам життя?

Вогнем гармати скаженіють,
Багнети гнутьсь у дугу.
Червоним маком пломеніють
Криваві маки на снігу.

Орда московська — страшно глянуть —
По мертвих топчеться трьохстах.
Лягли сніжинки і не тануть
На нецілованих устах.

Записав 1999 року Іван Голубенко
на Чернігівщині.

Крутянська пісня

Спом'янемо в пісні славу Крутів,
Найсвятіше з наших бойовищ.
Крути, Крути — спомин у майбутнє,
Підіймемо наші душі виш!

Крути, Крути, це за Батьківщину,
Стали миром, ланцем душ і тіл,
Крути, Крути, мужньо, воєдино
Прямувати в найсвятішу ціль!

Крути, Крути, час розплати близько,
Вже червоний ворог кари жде.
Крути, Крути — вічне бойовище
За майбутнє, за святіший день!

Крути, Крути, мужність і посвята,
Вірність, що міцніше понад смерть,
Крути, Крути, горда і завзята
Кличе пісня і веде вперед!

Записали 1996 року О.Опученко та Н.Андре-
єва від Артемович Надії Миколаївни в с. Залу-
жани Самбірського району Львівської області.

Віктор БАРАНОВ

До українців

Я запитую в себе, питаю у вас, у людей,
Я питаю в книжок,
Роззираюсь на кожній сторінці:
Де той рік, де той місяць,
Де той проклятий місяць і день,
Коли ми, українці, забули, що ми — українці?

Запорізький марш

Гримотять литаври, стяги пломеніють,
Ген високо сонце осяває путь.
А попід горою ярм-долиною
Козаченьки славні у похід ідуть.

Слава їх чекає, смерть на них чигає, -
Все те буде потім, в клекоті боїв.
Нумо, браття, пісню! Гей, кобзарю, де ти!
Вшкваримо, щоб гук наш до небес злетів.
Коні бистроногі, сіделечка срібні,
Шабля та пістолі у несхиб-руці.
Начувайся, враже! Ген у полі, в полі
Оборонці волі — січові стрільці.
Розступіться, терни! Розіграйся, море!
Боже милостивий, путь їм освяти.
Кафа й Берестечко, Царгород і Збарж...
Дай снаги і сили. То ж які світи!
Сурмачі засурмлять і ревнуть гармати,
Кинеться сірома у кривавий вир.
На яснії зорі і на тихі води
Верне із неволі християнський мир.
Отаке учора воскресив у серці
Нескладний до болю лейтмотив віків.
Бубон і цимбали, скрипка і сопілка,
Цокіт на світанку тисячі підків.
Кажуть: позабуте, автор невідомий.
Гей же, гей, однак які шолопаї!
Прадід Сивочолий, панібрат хоч чорту,
Од свого предка передав її.
Гримотять литаври, стяги пламеніють
Ген високе сонце осяває путь.
Пісне наша рідна! З роду і до роду
Днесь живи і з віку у віки перебудь.

Записав 1996 року Іван Голубенко на Вінниччині.

Гімн українських січових стрільців

Гей, у лузі калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну, гей-гей, розвеселимо.

Марширують наші добровольці на кривавий тан
Визволяти братів-українців з ворожих кайдан.
А ми наших братів-українців визволимо,
А ми нашу славну Україну, гей-гей, розвеселимо.

Гей, у полі ярої пшениці золотистий лан!
Розпочали Стрільці Українські з ворогами тан.
А ми тую ярую пшеницю ізберемо,
А ми нашу славну Україну, гей-гей, розвеселимо.

Як повіє буйнесенький вітер з широких ланів,
То прославить по всій Україні Січових Стрільців,
А ми тую стрілецьку славу збережемо,
А ми нашу славну Україну, гей-гей, розвеселимо.

Записала Валентина Слюсаренко в селі Доб-
рогостів Львівської області від Черепушаків
Ярослава (1916 р.н.) та Марії (1915 р.н.).

Гімн закарпатських українців

Запалала вогнем, замахала мечем
Закарпатська Україна.

В Чорне чехи ідуть,
А мадяри ззаду б'ють.
Висилають отамана,
Щоб народ ся зібрав,
Усю зброю віддав,
Бо іначе йому не жити.
А наш батько Волошин
Закликає всіх старшин
На нараду сумную.
Вже на фронт бойовий
І дівчат, і жінок
Відсилають недорослих діток.
Много трупів лягло,
Кров проляло,
Кров рікою ся лила.
А ти, брате, не журись,
На Вкраїну подивись,
На її долю сумную.
Крівця рідних братів
Оновить покоління молоде,
Загартоване до бою.
Час Вкраїні прийде
І покоління молоде
Стане стіною до бою,
Відверне врага від розбою.

Записано 1998 року у Львові від жителя
с.Стоянці Мостиського району Львівської облас-
ті Легана Мирослава.

Гей! Там на горі Січ іде

Гей! Там на горі Січ іде,
Гей! Малиновий стяг несе.
Гей! Малинове наше товариство,
Гей! Марширує: раз, два, три!
Гей! Напереді кошовий,
Гей! Як орел той степовий,
Гей! Як той орел, наше славне товариство
Гей! Марширує: раз, два, три!
Гей! А позаду осавул,
Гей! Твердий хлопець, як той мур.
Гей! А по боках четарі
Гей! То сторожі огневі.
Гей! Отамане, батьку наш,
Гей! Веди, батьку, вперед нас.
Гей! Не залле нас вражий вал,
Гей! Бо з нас кожен радикал.
Гей! Молод хлопче, позір май
Гей! Та до Січі приставай.
Гей! Наша Січ, наша дорога.
Гей! Як та мати, всім одна.
Гей! Повій, вітре, з синіх гір,
Гей! На прапор наш, на топір.
Гей! Повій, вітре, зі степів
Гей! Дай нам силу козаків.
Гей! Дай нам силу і відвагу,
Гей! Рідній Україні на славу.

Записала Валентина Слюсаренко в с.Майдан
на Львівщині.

Грають труби за Дністром

Грають труби за Дністром,
Кров жива пливе руслом,
Славні стрільці січовії
Ворогам несуть погром!
Гей, гей, гей, гей!
— ворогам несуть погром,
Смерть-погром!

Понад Волинь грім гримить,
Галич вільно гомонить,
Гей! Коли ж озветься Київ?
Дніпро кров'ю зашумить?
Гей, гей, гей, гей!
Аж до моря, аж по Дін,
Аж по Дін!

В крові велет підросте,
Сила духу розцвіте,
І заблисне над народом
Волі сяєво святе!
Гей, гей, гей, гей!
Щастя сонця золоте!
Золоте!

Записала Валентина Слюсаренко у с.Уличне на
Львівщині.

У березневий тихий вечір

У березневий тихий вечір
Сірий туман на землю впав.
Вітри весняні повівали,
Стрілець-повстанець
клятую зраду відчував.

Весело птиці щебетали,
Раділи, що іде весна,
А та проклята червона орда
В могутий край наш залягла.

Гармати б'ють, зроста тривога,
Там грізна сотня йде у бій
І гордо сяє наш прапор,
Проймає ворога відчай.

До його станемо стіною
Розбить червоних ворогів,
Його загнать за річку Волгу,
Вертять в Україну щоб не смів.

Записано 1998 року у Львові від жителя
с.Стоянці Мостиського району Львівської облас-
ті Легана Мирослава.

Ой з-за гори чорна хмара стала

Ой з-за гори чорна хмара стала,
То не хмара — ворожа навала,
То не хмара — ворожа навала,
Від арматів земля застогнала!

Ой збирайтесь, хлопці молодії,
Ой збирайтесь, орли степовії,
Ой збирайтесь, хлопці молодії,
Ой збирайтесь, Стрільці Січовії!

Та підемо горами, ярами,
Гей, будемо битись з ворогами.
Та покинем неньку та дівчину,
Та за нашу славну Україну!
Гей, на горі чорна хмара стала,
По всім світі йде стрілецька слава.

Не журімось, що станеться з нами,
Попереду ідуть отамани!
Попереду ідуть отамани,
А позаду б'ють у барабани!

Записала Валентина Слюсаренко в с. Підгірці
Львівської області від Федоріва Василя (1918
р.н.) та Федорів Любові.

Ой та зажурились стрільці січовії

Ой та зажурились стрільці січовії,
Як Збруч-річку переходили.
Бо ж стільки народу впало за свободу,
Встояти не було сили.

Ой та зажурились стрільці січовії,
Стали дрібні сльози лити:
Буде лях проклятий батьками орати,
Матерями волочити.

Ой не тішся, ляше, що за Збруч — то ваше,
Ще жива стрілецька слава,
Вернуться ще ті стрільці січовії,
Задрожить тоді Варшава.

Записали 1996 року О.Жученко та О.Кон-
дратенко від Павловського Володимира Івано-
вича в с.Дубляни Самбірського району Львів-
ської області.

Гей, хлопці молодії, ступаймо на Січ

Гей, хлопці молодії, ступаймо на Січ,
Січовиком бути — найкраща річ!
Там всі козацькі діти,
До джерела просвіти,
До Січі ідуть гуртом.

Батьки-запорожці боролись, як леви,
Лиш за Україну терпіли вони.
Підемо їх слідами
Боротися з ворогами —
Це наш могутній клич.

Січ наша до бою з катами іде,
За правду, за волю і на муки піде!
Умерти в лютім бою
За народ і його долю —
Для нас найбільша честь.

Записала 1992 року Оксана Григорович у ро-
динах Карпенків та Мойсеєнків у с. Кінашівка на
Чернігівщині.

Там далеко на Волині

Там далеко на Волині
Стояла армія УПА,
Щоб воскресла Україна
І завітала свобода. (2 р.)

Про континенти там не знали,
Жили там люди мов в раю,
За тую волю України
Волинь проляла кров свою. (2 р.)

Горіли села і містечка,
Борці боролись ніч і день,

В перших рядах борців-героїв
Упав і наш і ваш Іван. (2 р.)

Прощай, герою України,
Прощай, наш друже дорогий,
Твої діла нам не забути,
А твій наказ для нас святий. (2 р.)

В селі рідненька сестра плаче,
Щодня виходить за село,
Чи не прийде брат додому,
Чи не побачить ще його. (2 р.)

Не плач, сестричко, не журися,
Поглянь у синю далечінь,
Твій брат помер, а жити буде
В піснях майбутніх поколінь. (2 р.)

Прапор ми вище підіймемо,
Тризуб повернем до чола
І крикнем: „Слава Україні!“
Так, щоб здригнулася земля. (2 р.)

Записала 2000 року Юлія Ольховська від
Кравців Андрія в с. Тернівка Сколівського ра-
йону Львівської області.

22 місяці нарід у Сибіру...

22 місяці нарід у Сибіру
Плаче, ридає від болю і ран,
Ой ідуть стрільці-бендерівці
Нас визволяти з кайдан.

Правим боком їде
Провідник народу, гей!
А позаду старший отаман,
Йдуть визволяти з
більшовицьких кайдан.

А ми, українці, славні бендерівці,
Всі станемо до бою
За Україну, славу і єдину
Під прапором рідним,
жовто-блакитним.

Записали 1996 року О.Жученко та О.Кондратенко від Артемович Марії Миколаївни і Лукавської Мирослави Іванівни у с. Залужани Самбірського району Львівської області.

Ой там б'ються чорнобриві...

Ой там б'ються чорнобриві,
Там їм їсти не дають,
Там же мого миленького,
Знать, в кайдани закують.

Закували у кайдани,
Б'ють по плечах нагаєм:
— Ти, Бендеро, здавай зброю,
А тепер кудись підем.

Стільки били, катували,
Він нічого не сказав,
Тільки своїм щирим серцем
З неба Господа благав.

Ой ти, ненько, стара мати,
Мала б сотня про це знати,
Най прибудуть наші друзі
Нас з неволі визволяти.

Приїхали скоростріли,
Назбирали повно сили,
Катувать кати уміли,
Не зважать на рясні сльози.

Катувать кати навчились,
Викликати дрібні сльози.
Слава, слава Україні,
Українському народу.

Записали 1992 року М.Гапон і Л.Баришполь
на Івано-Франківщині.

Коли, дівчата, була я з вами...

Коли, дівчата, була я з вами,
Була весела, пісні співали солов'ї,
А нині сиджу та й думаю
За ґратами в темній тюрмі.

Нащо ня мати народила,
На світ безумний привела?
Судьба кохання розлучила,
До стін тюремних привела.

Було мня мати не родити,
Була б не зналася з тюрмою,
І з ґратами,
І з муром твердим.

Забудь за мене, батько й мати,
Забудь за мене, брат й сестра.
Забудь за мене, мій миленький,
Забудь й не думай, бо дарма.

Прощай, сестричко дорогенька,
Прощайте, рідні брати,
За Україну нашу миленьку
Тяжкі кайдани мені нести.

Записала 2000 року Ганна Гальченко від Дов-
ченко Ганни в с.Тернівка Сколівського району
Львівської області.

На розсвіті вранці-рано

На розсвіті вранці-рано,
У ранковій млі,
Вирушають в бій повстанці,
Юні хлопці, молоді.

Вирушають битим шляхом
У далеку путь,
У безтямі коні ситі
Копитами б'ють.

У Карпатах б'ють гармати,
Стеляться вогні.
Вийшла мати проводжати
Сина на зорі.

Сину любий, мій єдиний,
Долі не корись,
А за вільну Україну
Ворогу помстись.

А як зрадиш, милий сину,
То забудь мене.
Сина-зрадника матуся,
Мати прокляне.

Записали 1992 року Іван Борисюк і Кость
Кадьколенко на Прикарпатті.

Чого ти, дівчино, сумна ходиш?

Чого ти, дівчино, сумна ходиш,
Чому не співаєш пісень,
Чому вечорами у сад не виходиш,
Глядиш на биту дорогу і нічку і день?

Тому сумна ходжу, що край наш в неволі,
І пісню співаю сумну.
А в сад не виходжу, не маю до кого,
Мій милий загинув в бою.

Як тяжко згадати той вечір розлуки,
Як милий ішов до УПА,
Палкі поцілунки, він подав мені руку,
Я була весела й сумна.

Тому я весела за волю народну —
Мій милий пішов до УПА —
Я плакать не буду, ані сумувати,
Бо буде Україна вільна.

Коли ти згадаєш про наших героїв,
Свого миленького спімну,
А тим, що упали, не злякалися бою,
Вінок на могилу сплету.

Ой вийду і гляну на тую могилу
І на той березовий хрест.

І скажуть, що згинув мій милий у бою
За волю, і славу, і честь.

Записали 1992 року Іван Борисюк і Кость
Кадьколенко від п.Коминського (1927 р.н.) у
с.Креховичі Рожнятівського району Івано-Фран-
ківської області.

Сумно сонце засвітило

Сумно сонце засвітило в українському селі,
Бо ж в нас доля нещаслива, всі ми хлопці молоді. (2 р.)

Покидаймо рідні стріхи, покидаймо родину,
В темнім лісі хату знайдем, знайдем хатку-хатину. (2 р.)

В темній хаті сумно жити, в темній хаті темнота, (2 р.)
Всю забрали рід-родину, я остався сирота.

Ані свята, ні неділі на тих горах лісових,
Нещаслива у всіх доля, у всіх хлопців молодих. (2 р.)

Україно, Україно, ти ж купаєшся в крові
То ж за тебе, Україно, гинуть хлопці молоді. (2 р.)

Записали 1999 року Ю.Федько і Т.Єрмашов
від Гудзинець Стефи у с.Лавочне Сколівського
району Львівської області.

Сумно сонце ісходило

(Повніший текст)

Сумно сонце ісходило
В українському селі,
Доля всіх нас нещаслива,
Всіх нас хлопців молодих.
Покидайте рідні стріхи,
Покидайте родину.
В темнім лісі ви знайдете,
В темнім лісі хатину.
В тій хатині сумно жити,
В тій хатині темнота,
Вивезли мою родину,
Я остався сирота.
Ані свята, ні неділі,
По тих норах лісових,
Всіх нас доля нещаслива
Всіх нас хлопців молодих.
Приснив ми ся сон дивненький,
Що я вдома ночував.
Пробудився, а я в лісі,
Став та й гірко заплакав.
Україно, Україно,
Чом купаєшся в крові,
Із-за тебе, Україно,
Гинуть хлопці молоді.
Україно, Україно,
Ти купаєшся в крові,
А ми мучимось по тюрмах,

Самі хлопці молоді.
Україно, Україно!
Твоя доля вже така,
Виганяє москаль з хати
Молодого юнака.

Записали 1999 року Світлана Федик і Надія
Левченко в с.Лавочне на Львівщині від Норуд
Дарії Теодорівни.

Плачу я, плачу за Вкраїну

Плачу я, плачу за Вкраїну,
Її ж замучили кати,
А мене взяли, засудили
Навік до темної тюрми.

Сиджу я, сиджу у неволі,
Залізом-путами дзвоню,
Згадять-згадала свою неньку —
Свою рідненьку Вкраїну.

Згадять-згадала свою неньку —
Свою рідненьку Вкраїну.
Стерла я, стерла з мого личенька
Щиру, гарячую сльозу.

За що розорена Вкраїна,
За що розкриті могили,

За що стоптаний цвіт рожевий,
За що козаки полягли?

Записали 1989 року Наталія Медведчук та
Ірина Юричко від Манчуленко Марії Василівни
у с. Митків Заставнівського району Чернівецької
області.

У лісі, лісі темному, серед пахучих трав

У лісі, лісі темному, серед пахучих трав
Лежить стрілець ранений, лежить, неначе впає.
Все тихше, тихше, тихше юнацьке серце б'є,
І знову день минає, і знову ніч буде.
І кров йому гамують його вірні друзі,
І ліки прикладають, а він неначе в сні.
Все тихше, тихше, тихше юнацьке серце б'є,
І знову день минає, і знову ніч буде.
Який чудовий вечір, який чудовий час,
Біжить якась дівчина, біжить вона до нас.
Все тихше, тихше, тихше юнацьке серце б'є,
І знову день минає, і знову ніч буде.
Прибігла до милого, милому говорить:
„Ой милий, серце моє, ой що ж в тебе болить?“
Все тихше, тихше, тихше юнацьке серце б'є,
І знову день минає, і знову ніч буде.
„Болить мене серденько, ще й правая рука,
Зранила гостра куля, куля большевика“.

В неділю дуже рано, як ворон закричав,
Заплакала дівчина як хлопець умирав.
Все тихше, тихше, тихше юнацьке серце б'є,
І скоро день минає, і знову ніч буде.

Записала 1999 року Інга Мринська від Барни
Марії у с.Лавочне Стрийського району Львів-
ської області.

Висока могила сирії землі

Висока могила сирії землі,
А у тій могилі сплять діти твої,
А у тій могилі найкращі сини,
Життя молодее катам віддали.

Не раз твоїм дітям затерпали ручки,
За нігті саджали гарячі голки,
Не раз твої діти голодні були,
Ні хліба не їли, води не пили.

Кати мордували найкращих синів,
В Іркутську під муром стріляли братів,
Стріляло начальство і НКВД,
Плітками карали гадюки-гади,
Лягли твої діти, мов скошена трава,
Над ними помстилась проклята Москва.

Записали Вадим Гоцало і Лариса Гаценко від
Тіселюк Дарії Дмитрівни у с.Микуличин на Іва-
но-Франківщині.

Ой з города Немирова

Ой з города Немирова
Хмара виходила,
А Кравчина Запорізька
До Хотин спішила.
А в Хотині добрі люди
Самі себе знали
Та польського пана Яна
До себе їдали.
Та не тільки що поляків
До себе їдали —
Ще й супроти Хмельницького
Й одного з ним стали.
Та пана Волошина
Під Жванці прохали:
„Ой будеш, будеш, пане гетьмане,
Та нас шанувати,
Будеш землю волоську
Добром полишати.
Ой будеш, будеш, пане гетьмане,
Та то теє знати,
Як землю мусульманську
До себе їдати.
Ой будеш, будеш, пане гетьмане,
Та то теє чтити,
Як Студеньки брати,
Що з сином чинити.
Ой будеш, будеш, пане гетьмане,
За теє молитися,

Як під тими Студеньками
Станом становиться!
Виходь, виходь, пане гетьмане,
У Жванецьке поле,
Чи то наша буде Україна,
Чи твоє Подолле?
Виходь, виходь, пане гетьмане,
До Жванського гаю:
Чи то наша буде Україна,
Чи твоя святая?
Виходь, виходь, пане гетьмане,
До Жванського луга:
Чи то наша буде Україна,
Чи твоя яруга?
Повій, повій, пане гетьмане,
Як той вітер віє,
Чи то наша буде Україна,
Чи твоя Хотия?
Вийшов пан Хмельницький
Під Жванці із ханом:
„Ой ладнай же, ляше,
Хто з нас буде паном?“
Вийшов пан Хмельницький
До святого гаю:
„Ой покликни пана Яна,
Друже мій, Нечаю!“
Вийшов пан Хмельницький
Під Жванці з Кравчиною:
„Ой, прощайся, ляше,
Та із Волошиною!“

Пройшов пан Хмельницький
По Жванському полю,
Ой запекли голівоньку ляхи
По тому Подоллю!
Ой покликнув Нечай ляхів,
Де той вітер віє,
Поза Дністром, поза ребром
Блищить та Хотия.
Ой пізнали тоді ляхи,
Де їм станом стати,
Як гетьмана Хмельницького
До себе їднати!

Записала 1999 року В.Ралдугіна від Гордієн-
ка А. у с.Кудлаї Немирівського району Вінниць-
кої області.

Сокіл з орлом купається

Сокіл з орлом купається,
Сокіл орла питається:
„Чи був, Орле, на Дунаї,
Чи чув, Орле, про Михайла?“
„Не так я чув, як сам бачив:
Ішли ляхи на три шляхи,
А татари на чотири,
Козаченьки поле вкрили.
А в тім війську козацькому
Їхав козак та й покритий
Червоною китайкою,

Заслугою козацькою.
За тим візком кінь лицарський,
Веде коня хлоп козацький,
Держить в руках спис довгенький,
А у другій — меч ясенький,
А із меча і кров тече...“
По Михайлу мати плаче.
„Не плач, мати, не журися,
Бо вже син твій оженився,
Узяв собі паняночку —
У чистім полі земляночку“.

Записала Олена Кельвич від Козак В.О. у
с. Мокресь на Волині.

Бадьоро має ще наш стяг

Бадьоро має ще наш стяг,
Господь ще любить Україну,
Він в ризи пишнії одяг
Свою окривджену дитину.

У злоті нив лиснять поля,
Гаї в смарагдах пречудових,
Схилилось довгее гілля
Вагою скарбів овочових.

Спочинок, праця — все в піснях,
Що линуть щастям з уст дівочих,

А ніч у зорях, як в квітках,
Минає хутко в снах урочих.

Нехай чигають хижаки
На ту красу — красу-дівчину, —
На варті стали козаки,
Господь врятує Україну!

Записав Іван Голубенко в с.Сушинах на Черкащині.

Зірка засіяла

Зірка засіяла в небі України,
Довгождану волю принесла.
Це нам подарунок Божої дитини,
Це Господня ласка нам зійшла. (2 р.)

Висихають сльози матері-Вкраїни,
Вже не чути стогону землі.
Поклонімось щиро всій Божій родині,
Щоб пропала нечисть десь в імлі. (2 р.)

Ненько Україно, повернись до Бога,
Погляд свій до нього поверни
І зло не досягне нашого порога,
Він заступить край наш від біди. (2 р.)

Ой Ісусе милий, моли́ться Вкраї́на,
Найщирі́шу вдячність возда́єм.
О дитя́тко Бо́же, як Бо́г і лю́дина,
То ж благослове́ння дай сво́є. (2 р.)

Записали 2000 року Наталія Селевчук, Ірина
Діденко, Віра Строшок від Кравці́ва Андрі́я у
с.Терні́вка Сколі́вського райо́ну Львівської о́бласті.

Леті́ла зозу́ля

Леті́ла зозу́ля
Мимо́ мого́ поля́,
Живи́, Украї́но,
Цві́т моє́ї до́лі.

Якби́ ж мені́ поле
Ще́ й крає́чок лу́гу,
Живи́, Украї́но,
Для мене́ й для дру́га.

Щоб тебе́ ні ша́бля,
Ні ку́ля не взя́ла,
Щоб ти зеле́ніла,
Щоб ти розцві́тала,

Всмі́халася Бо́гу,
Щоб тебе́ мина́ли
Недру́г-воро́ги.

І хай цвіте лугом
Та полем зеленим,
Живи, Україно,
Для друга й для мене.

Записала 1995 року Тетяна Чеботарьова від
Загородньої Ганни Іванівни у с.Мервин Оратин-
ського району на Вінниччині.

Пусти м'я, пусти м'я

— Пусти м'я (2 р.)

Нехай гляну,
Яка гарна дівоча краса.
В неї зір чарівний, обнімілий,
По плечах розпущена коса.

— А ти їдеш, мене покидаєш,
А я вірно любила тебе.
Спогадай лиш останнє прощання,
Говорив, що не лишиш мене.

— Вірю, вірю, дівчино рідная,
Що ти щиро любила мене,
Тепер мушу служити Вкраїні,
Чи ж навів покидаю тебе?
Стане воля, воскресне Вкраїна
Й засіяє нам сонце в степах

І не буде вже більше страждання
По ворожих московських тюрмах.

Записали 1996 року О.Жученко та О.Кондра-
тенко від Артемович Марії Миколаївни і Лукав-
ської Мирослави в с.Залужани на Львівщині.

Через Київ на Україну

Через Київ на Україну битий шлях чорніє,
Як згадаю брата свого — само серце мліє. (2 р.)

Зруйнували Україну червоні чекісти,
Знущаються над народом клятї комуністи. (2 р.)

З церков наших поробили катранні^{*} салі^{**},
Не дамо ми над народом так знущатись далі. (2 р.)

А ми, браття-українці, козацького роду,
Ми поляжем за Україну, її честь, свободу. (2 р.)

І замає стяг побіди в нас над головами,
Розірвемо вражі ярма, розкуєм кайдани. (2 р.)

Пасло дівча три корови попід гай ізкраю,
надибало могилочку, заплакало з жалю. (2 р.)

Бо згадало брата свого, що загинув в бою,
І його десь поховали, десь у чистім полі. (2 р.)

* Катранні — від катран (ганчірка).

** Салі (місц.) — зали.

Звила вінчик барвінковий, Богу помолилась,
І могила не та стала, ніби звеселилась. (2 р.)

Записали 1999 року Т.Кирич і В.Шеремета
від Гудзинець Стефи (1931 р.н.) у с.Лавочне
Сколівського району Львівської області.

Могили губились

Могили губились
По всій Україні,
Спіть, браття-герої,
Полегли в бою.

Живі, хоч в кайданах,
Про вас не забудуть,
Бо ваша відвага
В грядущім вогні.

На півночі й сході
Про вас пам'ятають,
Готують розплату...
А буде ця плата страшна:
У сірих шинелях
Та з вірою в серці
Під звуки та реви гармат.

Нехай бенкетує
Наїзник підступний,

Що чадом лукавим
Народ обдурив,

Що кров'ю та смертю
Душив слабовірних,
Брехнею братів
Ворогами зробив.

Записала 1999 року Світлана Кухар від Плак-
сюк Надії Іванівни у с.Журбинці Бердичівського
району Житомирської області.

Не сміє бути в нас страху

Не сміє бути в нас страху,
Ні жадної тривоги,
Бо ми є лицарі грізні
Залізної Остроги.

Не страшать нас і цісарів
Високії пороги,
Бо ми є лицарі грізні
Залізної Остроги.

А до дівочих ніжних серць
Ми знаєм всі дороги,
Бо ми є лицарі грізні

Залізної Остроги.
Не святкуватиме ніхто
Над нами перемоги,
Бо ми є лицарі грізні
Залізної Остроги.

Записала Валентина Слюсаренко на Львівщині.

Як ви умирали

Як ви умирали, вам дзвони не грали,
Ніхто не заплакав за вами.
Лиш в чистому полі ревіли гармати,
А зорі вмивались сльозами.

Як вас хоронили у темні могили,
Від крові земля червоніла.
Під хмарами круки стадами літали
І бурею битва гриміла.

На ваших могилах хрести похилились,
Калина нагнулась додолу.
Спіль, орли-соколи, стрільці січовії,
Гармати покличуть вас знову.

Записано 1993 року від Євдокії Павлишин
(1933 р.н.) у с.Тяпче Волинського району Івано-
Франківської області.

На Вкраїні сурми грають

На Вкраїні сурми грають,
Нас до бою закликають.
Встань, Тарасе, встань, Богдане,
Повставайте, всі гетьмани.

Встань, Тарасе, пробудися,
На свій нарід подивися,
Як він тяжко тут бідує
І по тюрмах голодує.

Україна не загине,
Поки світ і небо синє.
Ми за тебе, Україно,
Будем битись до загину.

Україна — наша мати,
Як здобудем, будем мати.
Встань, Тарасе, встань, Богдане,
Повставайте, всі гетьмани.

Записала 1999 року Олена Ципощук від Сос-
новець Марії у с.Северинівка Маневицького ра-
йону Волинської області.

На чистому безмежному полі

На чистому безмежному полі
Стрілець ранений лежав.
Він зняв догори свої очі,
Поле безмежне прощав.

Безмежнеє поле, прощай,
І ти, Україно, прощай.
Я думав вірненько служити,
Та ворог життя відібрав.

Не жаль мені темних ночей,
Що я по лісах тих блукав,
А жаль мені карих очей,
Що я їх так вірно кохав.

Як стала під білу березу,
Довго стояла сумна.
Та не дождалась милого —
Його нема та й нема.

Вже ясний місяць на небі,
Яснії зірки миготять,
Неначе до неї говорять:
„Люба дівчино, йди спать!

Люба дівчино, йди спати,
Чи ж свого милого діждеш.

Сонечко раннєє зійде,
Довго чекати будеш“.

Вже яснєє сонечко зійшло,
На серці сталася нудь,
Люба і вірна дівчино,
Свого милого забудь.

Записали 1992 року Іван Борисюк і Кость
Кадьколенко у с.Креховичі на Прикарпатті.

Нова радість стала

Нова радість стала,
Яка не бувала,
Що нам, браття-українці,
Воля засіяла.

Бог родився нині,
Ісус Христос в сні,
Засіяв золотий тризуб
По всій Україні.

Та й по всій Вкраїні
Могили видніють,
Там герої-українці
Вічно спочивають.

А в неділю вранці
Сніжок пролітає,

Мати батька із Сибіру
З дітьми виглядає.

З дітьми плаче бідна мати:
„Де наша родина?“
Там у лісі край дороги
Високі могили.

Високі могили
Кровію політі,
Сорок тисяч українців
Ворогом побиті.

Синьо-жовтий прапор
На вкраїнськiм полі.
Вже не буде на Вкраїні
Яничар ніколи.

Записали 1994 року Ірина Колодюк і Наталія
Олійник від Кацуляк Ганни у с.Микуличин на
Прикарпатті.

Краю мій...

Краю мій рідний, краю співучий,
Я твоя гілка, доля твоя,
З поля зернистого, луку вербистого —
Щедра красою Вкраїна моя.

Сонцем наліті серце і колос,
Тут, наче з пісні, виросла я,

З колоса житнього, неба блакитного —
Вишита зорями вірність моя.

В полі тополя, в полі висока,
Схожа на неї доля моя,
З цвіту весняного, краю коханого —
З роду до роду вчарована я.

Записала 1996 року Наталія Чебурака від Мі-
рошниченко Надії у с.Першотравневе Миколаїв-
ської області.

О Україно, люба ненько

О Україно, люба ненько,
Тобі вірненько присягаєм:
І кров, і серце, і любов
Тобі навек заповідаєм.

За Україну, за її волю,
За честь, за славу, за любов.

За Україну з вогнем завзяття
Гуманно, браття, усі вперед.
Сумний наш час покликав нас
Сповняти святий наказ.

За Україну, за її волю,
За честь, за славу, за любов.

Ганебні пута ми всі порвали
І зруйнували царський трон.
З-під ярем-тюрем, де був гніт,
Спішим прийти у вільний світ.

За Україну, за її волю,
За честь, за славу, за любов.

Вперед же, браття, ми прапор маєм
І сонце сяє нам ув очах,
Дружній тиск, зброї блиск,
В серці гнів і свободний спів.

За Україну, за її волю,
За честь, за славу, за любов.

Записали 1994 року Олена Басюк і Тарас Головань від Гундяк Ганни у с. Микуличин на Прикарпатті.

Україна

Бадьоро має ще наш стяг,
Господь ще любить Україну:
Він в ризи пишній одяг
Свою окривджену дитину.

У золоті нив лиснять поля,
Гаї в смарагдах пречудових,

Схилилось довгее гілля
Вагою скарбів овочових.

Спочинок, праця — все в піснях,
Що линуць щастям з уст дівочих,
А ніч — у зорях, як в квітках—
Минає хутко в снах урочих.

Нехай чигають хижаки
На ту красу — Красу Дівчину,
На варті стали козаки,
Господь врятує Україну.

Записано 1998 року студентами на Вінниччині.

Я сьогодні щось дуже сумую

Я сьогодні щось дуже сумую,
Про козацьку я славу згадав
І про славу свою незабутню,
Що колись, як той сокіл, літав.

Плачуть, тужать сини України,
Плачуть луги, широкі поля,
І ще плачуть рожеві квіти,
Що Вкраїна з неволі встала.

Вдарив грім ув останню хвилину,
І востаннє підемо у бій,

Ти воскреснеш, моя Україно,
На кістках твоїх ворогів.

Плачуть, тужать сини України,
Плачуть луги, широкі поля,
І ще плачуть рожеві квіти,
Що Вкраїна з неволі встала.

Записали Лариса Гаценко і Людмила
Дем'яненко від Боберської Ганни Василівни у с.
Микуличин на Івано-Франківщині.

Чогось я так нині сумую *(Інший варіант)*

Чогось я так нині сумую,
Як про козацьку долю згадав,
І про славу свою не забуду,
Що колись, як той сокіл, літав.

Боронив я рідну Україну,
Не боявся лютих татар.
Слава над нами засяла,
Не посмів нас громить яничар.

А тепер все пройшло,
Туманом все минуло
Чорна хмара лягла.
І на горі синам України
Лиха доля у гості прийшла.

Плачуть, тужать лани України,
Плачуть гори й ліси,
Плачуть, тужать рожеві квіти,
Що так рано змарніла краса.

Записала 1995 року Світлана Равлюк від Хам-
рика Михайла у с. Зелена Тернопільської області.

Раз я жив з трьома друзями

Раз я жив з трьома друзями,
Звели із світу їх кати,
Мене ж в залізо закували
На рік до темної тюрми.

На кам'яній сиджу я лавці,
Залізо на руках дзвенить,
Нічо не видно, лише мури,
Мале віконечко блищить.

Було м'я, мати, не родити,
Було втопити ще малим,
Щоб я не знався із тюрмою,
Із катом лютим й дуже злим.

Світить місяць, світить ясно
На муровану стіну.
Прошу, місяць, зійди нижче,
Скажи щось про Вкраїну.

Що чувати на Вкраїні,
Чи панують ще кати?
Одних вішають, тих мучать,
Третіх садять до тюрми.

І саджають до тюрми,
І нещадно буком б'ють,
І між нашими братами
Могили усе ростуть.

Записали 1999 року Євгенія Єрмаченкова та
Олена Черноплеча від Дем'ян Ганни Михайлівни
у с.Ясениця Замкова Старосамбірського району
Львівської області.

Оріхове сіделечко

Оріхове сіделечко,
В коня біла грива,
Ой поїхав козаченько,
Дорога щаслива.

Оріхове сіделечко,
А кінь вороненький,
Ой поїхав на Вкраїну
Козак молоденький.

Як виїжджав з цього села,
Низенько вклонився:
„Прощавайте, односельці,
Буду за всіх бився.

Не жаль мені кров пролити,
Щоб вас боронити,
Не жаль мені життя дати,
Щоб вам добре жити“.

Записала 1999 року Олена Шелестіна від Со-
фії Маланчук у м.Заліщики на Тернопільщині.

Чи ви чули, добрі люди?

Чи ви чули, добрі люди,
Що у світі говорять,
Що по тюрмах заключених
Б'ють і голодом морять?

У неділю дуже рано
Якось мати тут прийшла,
Вна, напевно, своїй доні
Передачу принесла.

— Прийміть, прийміть передачу
Моїй доні дорогій,
Може, нині, може, завтра
Повезуть її в Сибір.

— Не прийму я передачу
Твоїй доні дорогій,
Твою доню вчора рано
Засудили на розстріл.

Постояла стара мати,
Передача впала з рук,
Сльози градом покотились
І на білу її грудь.

Повернулась стара мати,
Повернулась та й пішла,
І ніхто того не знає,
Що вона в серці понесла.

Моя доня дорогенька
Україні присягла
І за вільну Україну
В землю молода лягла.

Записали 1999 року Світлана Гребенюк та Євгенія Єрмаченкова від Дем'ян Ганни Михайлівни у с. Ясениця Старосамбірського району Львівської області.

У Карпатах

Там у Карпатах
Високі гори,
Там українці
Б'ються до крові.

Б'ються до крові,
Немало в них сили,
Їх розбивають
На дві частини.

Рідна Вкраїна
То наша мати,
Хотять воріженьки
Її розірвати.

Хотять розірвати,
Нас розгромити,
Тій Україні
Нема де жити.

Записала 1991 року Наталія Онищук від Дя-
чук Євгенії (1930 р.н.) у с.Голосковичі Львів-
ської області.

Святий вечір 46-го року

Колядка

Сумний святий вечір
В 46-ім році.
По всій нашій Україні
Плач на кожному кроці.

Посідали до вечері
Мати з діточками.
Замість мали вечеряти —
Залились сльозами.

Плаче стара мати,
А діти питають:

„Мамо, де наш тато,
Чом не вечеряють?“

А наш тато, діти,
В далекім Сибірі,
Пригадає Святий вечір
В нашій Україні.

Пригадає Святий вечір,
Всю свою родину —
Батька, матір, жінку, діток,
Неньку Україну.

Записала 2000 року Мирослава Горяк від Ту-
рянського Ярослава Йосиповича у м. Львові.

В 47-м році сталася новина

В 47-м році сталася новина —
Нараз заплакала ціла Україна.
В понеділок рано о другій годині
Розбіглись чекісти по всій Галичині.

Жорстокі чекісти і серця не мали,
Наш невинний нарід в вагони запхали.
Як запакували, рушила машина,
І з тої пригоди плакала Вкраїна.

А тії чекісти серденька не мали,
Людам до вагонів води не давали.
Три тижні везли так без жодного спину,
Поки не довели до міста Упину.

Не було догляду, ми в болоті спали,
А тії чекісти в Москві раду мали.
По московській раді видав Сталін вісті,
Що ми ще повинні через Іртиш плисти.

Через Іртиш плили, Богу ся молили,
Щоб нас воріженьки де не потопили.
Привезли на місце, вчули ми новину,
Що більш не поїдем на рідну Вкраїну.

Записали 1999 року Ірина Дяченко та Світлана Федик від Коруд Дарії Тодорівни у с.Лавочне на Прикарпатті.

Рік тяжкий а сорок дев'ятий

Рік тяжкий а сорок дев'ятий
Переживали повстанці,
Бо пролито по Карпатах
Много повстанської кровці.

Ти, зелений байраченьку,
Бій геройський вистояв,
Ти, молодий добровольцю,
Не продав нас ворогам.

Не плач, не плач, стара мати,
Що твій син смертю упав,
Він за славу України
Головонькою поклав.

Не тужи ти, дівчинонько,
Що твій милий не жиє,
Його чин і слава жива
По Карпатах лунає.

Заким волю іздобудем —
Всім ворогам відплатим
За геройську кров пролиту,
Зраду знищим, проженем.

Славна пам'ять всім героям,
Котрі впали у бою.
Хоч і тіло не сховане,
Та душа уже в раю.

Записали 1999 року Т.Єрмашов і В.Шеремета
від Будзинець Стефи Степанівни у с.Лавочне на
Львівщині.

Там, за Сибіром, вітер віє

Там, за Сибіром, вітер віє,
Серце від болю болить,
Бо у неволі, по тюрмах, козацтво
З думками тяжкими сидить.

І буря лютує, і серце бентежить,
Болить і ридає, не спить,
Козацтво у Бога рятунку благає,
Готове Ісусу святому служити.

Бо мала Вкраїна вольную волю,
І довго хотіла б ще мати,
Аж вража цариця, лиха Катерина
Веліла усе зруйнувати.

О Боже наш милий, Боженьку рідний,
Зроби з дива чудо —
Порви ті кайдани тяжкі-претяжкі
Ще й мури тюремні.

Записали 1994 року Ірина Колодюк і Наталія
Олійник від Кацуляк Ганни у с. Микуличин на
Прикарпатті.

Пусти мене, моя мати, до табору

Пусти мене, моя мати, до табору,
Пусти мене, моя мати, з пластуном гуляти,
З пластуном гуляти до табору.
Встала би, мамо, рано-вранці,
Бігла би я, мамо, по полянці,
Бігла би я, мамо, по воду
До річки, до броду рано-вранці.
Стояла би на стійці по приказу,

Не здригнула би ся ані разу.
Стояла би я чемно,
Хоч страшно і темно,
Хоч страшно і темно.
По приказу
Сиділа б при ватрі кожний вечір
При любій розмові, молодечій.

Гляділа б досхочу,
Як зірки мигочуть,
Як огонь палає
Кожний вечір.

Вернула б я ся, мамо, із табору,
Принесла би сили з собою
До нового чину,
До нового чину і до бою!

Записали 1996 року Н.Андрєєва та О.Кон-
дратенко від Артемович Марії Миколаївни і Лу-
кавської Мирослави Іванівни у с.Залужани на
Львівщині.

Ой у лузі та ще й при березі

Ой у лузі та ще й при березі червона калина,
Породила молода дівчина хорошого сина.

(2 р.)

Породила та ще й положила в зеленій діброві,
Дала йому тонкий стан козацький, дала чорні брови, (2 р.)
Дала йому тонкий стан козацький, ще й чорнії брови,
Та не дала тому козакові ні щастя, ні долі. (2 р.)

— Та було б тобі, моя рідна мати, тих брів не давати,
Було ж тобі, моя рідна мати, щастя й долю дати. (2 р.)

— Розвивайся а ти, сухий дубе, завтра мороз буде,
Ой збирайся, молодий козаче, завтра похід буде. (2 р.)

— Я морозу та й не боюся, зараз розів'юся,
Я походу та й не боюся, зараз уберуся. (2 р.)

— Ой ви, галки, ой ви, сизокрилі, підніміться вгору,
Ой ви, хлопці, славні запорожці, верніться додому. (2 р.)

— Ой раді б ми ще вище підняться, туман улягає,
Ой раді б ми додому вернуться, гетьман не пускає. (2 р.)

Ой не так гетьман, не так гетьман, як гетьманська мати,
Хоче нами, козаками, турка звоювати. (2 р.)

Вона нами, козаками, турка не звоює,
Тільки нашим білим тілом орлів нагодує. (2 р.)

Записали 1999 року Леся Романюк та Олена
Ципощук від Бусел Олени Трохимівни у с. Кусли
на Волині.

Ой заросли вже дороги та травами

Ой заросли вже дороги та травами,
Де ходили наші полки з хоругвами,
І розцвілась, розстелилася отава,
Де росла, де процвітала наша слава. } (2 р.)

Вже лиш шуми вітровії бушували,
Де ревіли гаківниці з гарматами.
А шляхами, де йшли стрільці молоденькі,
Там панують, марширують воріженьки. } (2 р.)

Задзвонили сумно дзвони, заридали,
Знов ми нашу Україну поховали,
Поховали в лютім бою, в темних борах,
Там у тюрмах, в чужинських таборах. } (2 р.)

Прилетіли ластівочки ген зі сходу
Та й принесли дивну вістку для народу.
Щебетали, що скінчиться та Руїна,
Встане наша славна, вільна Україна. } (2 р.)

Записали 1999 року Інга Мринська та Ірина
Шуляренко від Говдиш Анастасії Андріївни
(1924 р.н.) у с. Лавочне Стрийського району
Львівської області.

Туман яром котиться

Туман яром котиться,
Краще жити хочеться!

Гей, гей, горе — не біда,
Краще жити хочеться!

Тоді краще заживем,
Як чужинців проженем.
Гей, гей, горе — не біда,
Як чужинців проженем.

Годі нам катам служити,
Годі нам в кайданах жить!
Гей, гей, горе — не біда,
Годі нам в кайданах жить!

Годі нам в кайданах жить,
Ласки у катів просить!
Гей, гей, горе — не біда,
Ласки у катів просить.

Бо ж катівські ласки все одні —
Батіг, кайдани, нагаї...
Гей, гей, горе — не біда.
Батіг, кайдани, нагаї...

То ж підем з чужинцем воювать,
Землю й волю добувать!
Гей, гей, горе — не біда,
Землю й волю добувать!

Записала 1997 року Оксана Богдан від Оль-
ховської Лариси Борисівни у с. Степанівка Бор-
знянського району на Чернігівщині.

Живу на чужині

Живу на чужині
Не бідная — багата...
Великий будинок —
Чималенька хата.
Вийду на подвір'я —
Болить в мене серце.
Не в'є на калині
Соловей кубельце.
Не в'є, не співає.
Тут, в чужому краї,
Нічого немає.
Не цвіте барвінок
Та й голубим цвітом.
Лети, моя туго,
Та й на Україну,
А я за тобою
Серденьком полину,
Знайду Україну,
Водиці нап'юся
І від того щастя
Сльозами заллюся.
Заспокоять душу
Вишневий садочок,
Мова українська,
Пісня, як дзвіночок.

Записала 1997 року Тетяна Корщак від Залозної Галини Йосипівни (авторки цієї пісні-вірша) у с. Вишеньки Бориспільського району на Київщині.

Пісня про бій під Базаром

Немов той олень, загнаний в болото,
Зацькований собаками в лісах,
Боролася ватага і піхота,
Кіннота йшла за ними по слідах. } (2 р.)

Впаде з втоми військо по дорозі,
Не в силах кіса вдержати в руках,
А босі ноги пухнуть у немозі,
Кровавлять рани в драних онучах. } (2 р.)

І бій кипить, останні уже сили,
А полк за полком військ ворожих йде,
Нараз хтось крикнув: „В нас нема набоїв!“
Звенить з полудня їх послідній стріл. } (2 р.)

Загнали нас, забрали від нас зброю
Вірних синів святої боротьби.
І впав наказ, щоб власними руками
Копали ми самі собі гроби. } (2 р.)

А як могила вже була готова,
То на прощання говорив нам кат:
„Тут вільна вам, соборна Україна,
Для вас нема ні ласки, ні пощад. } (2 р.)

А може хтось ізложить з вас присягу,
Що буде відтепер Москві служити
І відречеться від свого стягу, —
Той буде вільно і щасливо жити “. } (2 р.)

В похмуру днину серед мряки
 Над свіжим гробом, що на них чекав,
 Стояло 360 юнаків —
 Ніхто не зрадив, ласки не благав. } (2 р.)

Упав наказ, клекочуть скоростріли,
 А військо стелиться, немов трава,
 А труп за трупом падає в могилу,
 І скоростріл клекоче, не вгава. } (2 р.)

З неповної відкритої ще ями
 Несуться крики ранених і зов.
 І хтось грозив кривавими руками:
 „Ми нині гинем, завтра — кров за кров!“ } (2 р.)

Пливуть роки, від року та до року,
 Й співа пісень нескорений кобзар,
 Й оспівує в піснях народу
 Скровавлений непіміщений Базар. } (2 р.)

Записали 1999 року Інга Мринська та Ірина
 Шуляренко від Говдиш Анастасії Андріївни у с.
 Лавочне Стрийського району Львівської області.

Батурин сумує

Батурин сумує,
 Батурин мовчить,
 Батурин німує,
 Бо спить і не спить.

А місяць зіходить,
Зірки мерехтять,
На землю поглянуть —
Сховатись хочать.

І місяць скупався,
Зірки напились
Козацької крові,
Що москаль пролив.

Печальтеся, люди,
Гукніть, матері:
На захист дитини,
На захист синів!

Записав 1999 року Іван Голубенко в Батурині на
Чернігівщині.

По долині, долинами

По долині, долинами
Їдуть турки з татарами,
Їдуть, їдуть із війноньки
На кониках вороненьких.

А попереду татарин
З шабелькою скаче,
А із тої шаблі
Кровця капле.

За ним, за ним в чистім полі
Візочок біжить,
А на візку козак,
Козаченько лежить.

Не впізнала б його мати,
Не впізнала б дівчина,
Тее тіло посічене,
Китайкою повите.

Прикладають своє личко
До його серденька,
Ой не чує його серце,
Не чує козаче.
Тільки мати над синочком
Гірко-сумно плаче.

Не допоможуть слова тії,
Не допоможуть сльози,
Заховають козаченька
При битій дорозі.

Скільки глянеш — скрізь могили
Видніються всюди,
Така доля козакова
Й повік така буде.

Записала 1999 року Інна Кашуба від Кирилен-
ко Оксани Андріївни (1925 р.н.) у с. Топори Ру-
жинського району Житомирської області.

Ой чого ж ти почорніло, зеленее поле

„Ой чого ж ти почорніло,
зелене поле?“
„Почорніло я від крові
за вольнуну волю.

Край містечка Берестечка
На чотири милі
Мене славні запорожці
Своїм трупом вкрили.

А ще й мене гайворони
Вкрили опівночі,
Клюють очі козацькії,
А трупу не хочуть.

Почорніло я, зелене,
Та й за вашу волю
Я ще буду зеленіти,
А ви вже ніколи“.

Записали 1999 року Валентина Гудзь і Людмила Крелевецька від Наливайко Марії Михайлівни у с.Ясениця Замкова на Прикарпатті.

Ой чи бачте, чи не бачте

Ой чи бачте, чи не бачте,
Чорна хмара звідкись йде,
Чорні ворони літають,
Скрізь біду нам сповіщають.
То не хмара так летить,
Стукотить,
То б'ють копита,
Аж земля від них скрипить.

Їдуть турки з татарами,
Кожен воїн з шаблюками,
Прагнуть вельми вони крові,
Козацької крові.

Та козак наш молоденький
Держить в руці спис довгенький,
Спис і меч -
Татарам смерть.

То козак як замахнеться,
То аж турок відсахнеться,
Татарська кров
Поллється.

Ідуть, ідуть козаченьки
Степом, долиною
До родини, в край рідненький,
До себе додому.

Їдуть, їдуть і співають
Про славу козацьку,
Серце рветься, як згадають
Про волю козацьку.

Записала 1999 року Інна Кашуба від Миронюк Софії Пилипівни (1925 р.н.) у с. Попівка
Лисянського району Черкаської області.

Ой зібралися люди коло тої хати

Ой зібралися люди коло тої хати,
Козаченька молодого мусять поховати.

Ой поїхав в Московщину та там і загинув,
Рідну свою Україну навіки покинув.

Стоїть мати над труною з похиленою головою.
Не весілля — розставання з дівчиною молодою.

Ломить білі рученята і цілує в очі.
— Орле любий, орле сизий, скажи хоч словечко.

Та тіло козацькеє не чує ні слова,
Його буде зберігати земля сира й чорна.

А над ним цвістиме, цвістиме калина,
Що її посадить любая дівчина.

Рости, рости, калинонько, високо і пишно.
А могилу так далеко, так далеко видно.

Записала 1999 року Інна Кашуба від Миронюк Софії Пилипівни у с. Попівка Лисянського району на Черкащині.

За гори сонце закотилось

За гори сонце закотилось,
Вкраїни рідної сини
В турецьких горах пасли коні
Та про Вкраїну річ вели. } (2 р.)

— Ой ти, товаришу, товариш,
Чого так тяжко зажурився?
Сідай на камінь біля мене
Та й розкажи, як ти женився. } (2 р.)

— Женитись я ще не женився,
Пісень співають не вмію я,
В одну дівчину закохався,
Кидаю поглядом здаля. } (2 р.)

А як вернуся на Вкраїну,
Де пахне рідная земля,
І як побачу ту дівчину,
То вже навек буде моя. } (2 р.)

Записала Тетяна Лизогуб від Проценко Любові та Нещадим Марії у с. Шаулиха Тальнівського району Черкаської області.

Гей, не дивуйте, добрії люди

Гей, не дивуйте, добрії люди,
Що на Вкраїні повстало.
Там, за Дашавом, під Сорокою
Множество ляхів пропало.
А Перебийніс веде чимало —
Сімсот козаків з собою.
Рубає мечем голови з плечей,
А решту топить водою.
Гей, пийте, ляшки,
Вражії синки,
Та й води болотянїї,
Бо ж горе наше і наші сльози
Були вам забавнії.
Ой, стежать ляхи, вражії сини
А що козаки вживають?
Вони вживають і раки, і рибу
Ще й соломаху з водою.
Гей, бачив, ляше,
Що гетьман Хмельницький
На Жовтім пісочку відбився,
Од нас, козаків, од нас, юнаків,
Жоден ляшок не скрився.
Гей, чи бач, ляше,
Що по Случ — наше,
По Костянуу могилу.
Як не схотіли — бунт задумали,
Та й утерiali Вкраїну.

Записала Наталія Яківська.

А вже років двісті

А вже років двісті
Як козак в неволі,
Понад Дніпром ходить,
Викликає долю.
— Гей, гей, вийди, доле, із води,
Визволь, визволь із біди.
— Не вийду, козаче, не вийду, соколе,
Хоч сама добре знаю, як тяжко в неволі.
Гей, гей, у неволі, у ярмі,
Під московським караулом у тюрмі.
А вже з наших списів серпи поробили,
А гострії шаблі на коси змінили.
— Гей, гей, козаченьки, як орли,
А де ж ваші кониченьки вороні?
— Наші коні в плузі, а козак за плугом.
А вітер сумує, розмовляє з лугом.
— Гей, гей, кинь, козаче, плуга, бери ніж,
Де побачиш воріженька, не барися, ріж.
— Ой, пане Богдане, нерозумний сину,
Занапастив нарід, ще й неньку Вкраїну.
Гей, гей, занапастив, зруйнував,
Бо в голові розуму мало мав.

Записала 1997 року Тетяна Коршак від Ко-
мендяка А.О. у с. Вишеньки Бориспільського
району на Київщині.

А вже років двісті

(Інший варіант)

А вже років двісті,
Як козак в неволі.
Понад Дніпром ходить, виглядає долю:
„Гей, гей, вийди, доле, із води!
Визволь мене, серденько, із біди!“
„Не вийду, козаче,
Не вийду, соколе.
Ой рада б я вийти, та сама в неволі,
Гей, гей, у неволі, у ярмі,
Під московським караулом у тюрмі.“
Вже з ратищ козацьких серпи поробили.
А шаблюки гострі на коси побили,
„Гей, гей, козаченько молодий,
А де ж твій кониченько вороний?“
Що кінь, то у плузі, а козак за плугом,
Понад Дніпром ходить, розмовляє з лугом.
„Гей, гей, козаченько, бери ніж,
Де зустрінеш воріженька, там і ріж!“
Ой пане Богдане, нерозумний сину!
Занапастив Польщу, ще й нашу Вкраїну.
Гей, гей, занапастив, зруйнував,
Бо в голові розуму мало мав.

Записала 1997 року Оксана Богдан від Хо-
менко Ганни Григорівни у с. Степанівка Борзнян-
ського району Чернігівської області.

Оксана ПАХЛЮВСЬКА

Київська Русь

О, повернись, якою ти була
Сто літ тому, і тисячу, і вчора!
Отруйні ріки вбрід перебрела.
І княжі тіні похилили чола.
Ти — Русь. Ти давня Київська.
Ще та, чий меч святили у соборах Лаври
І на рельєфах древнього щита
Світився горем профіль Ярославни!
Був вітер — сторож всіх твоїх границь,
Був теплий дух великих медозборів,
І темним — пурпур княжих багрянниць,
І світлими — хрести твоїх соборів.
Невже ж до нас твій голос не озветься,
Коли нащадки ходять по гробах?!
На тій землі, де зводили фортеці,
Тепер стоїть бетонний саркофаг.
Уламки смерті робот підмітає,
І квітки вже сахається бджола.
Спитай в Дніпра — чи він не пам'ятає
Тебе таку, якою ти була?
О, як за все, що зроблено, простити?!
В яких віках засне оця біда?
Приходив князь. Хотів киян хрестити,
Але була вже мертвою вода.

Записала 2000 року Ольга Кагітіна на Київ-
щині від Оксани Пахлювської.

УКРАЇНСЬКА МАТИ



*Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим...*

Тарас Шевченко

Марія КОТЛЯРЕВСЬКА. Жінка з дитиною. 1926.

Ой мав козак три матері

Ой мав козак три матері, та всі три хороші —
Три матері, три квіточки, три краснії рожі!
Перша мати — Непорочна, як лілея біла,
Із дитятком, немовлятком, Пречистая Діва.
Друга мати — це найкраща в світі Україна,
Третя мати — це ласкава, мила, рідна мати його.
Ой мав козак три матері, та всі три хороші —
Три матері, три квіточки, як три красні рожі!

Записала 2000 року Ольга Кагітіна від Оксани Пахльовської на Київщині.

Як Божа мати

Як Божа мати, як Божа мати
По світу ходила,
Як свого сина, як свого сина
В собі носила.

Прийшла Марія, прийшла Марія
До панської хати.
Ой, панку, панку, прийми мя в хату
Переночувати.

Іди, Маріє, іди, Маріє,
З-під моєї хати,
Бо скажу слугам, бо скажу слугам
Псами затравляти.

Пішла Марія, пішла Марія
До хлопської хати.
Ой хлопку, хлопку, прийми мя в шопку
Переночувати.

А в моїй шопці, а в моїй шопці
Сіно та солома.
Лягай же спати, лягай же спати,
А вставай здорова.

Якби я був знав, якби я був знав,
Що то з паном Богом,
Сам би я лягав, сам би я лягав
З дітьми під порогом.

Записала 1999 року Тетяна Чирва від Васи-
ленко Тетяни Кирилівни (1936 р.н.) у с. Підви-
соке Снятинського району Івано-Франківської
області.

Діва Марія сина родила

Діва Марія сина родила,
Діва Марія сина родила,
В ясла положила,
Сіном притрусила
Господнього сина.

Діва Марія Бога просила:
„В що б то я свого Сина сповила?”

Ти, Небесний Царю,
Пришли мені в дари
Цього дому господарю“.

Зійшли янголи з небес до землі,
Принесли дари Діві Марії:
Три свічі восковії,
Ще й ризи шовковії
Ісусові Христові.

Записала 1993 року Алсіва Григорук від Лев-
ковець Г.М. у с.Дерно Волинської області.

Маріє, мати, мати

Маріє, мати, мати,
Не дай нам в недолі марне пропадати,
Твої ми діти й благаєм сльозами,
Маріє Пречиста, молися із нами.

Молися із нами за сина свого,
Щоб уберіг нас від злого всього.
Від усього злого і в життю і в смерті,
Подай нам, Пречиста, без гріхів умерти.

Без гріхів умерти, до щастя доступити,
Ціле життя наше тобі посвятити.
Тобі посвятити, тобі все віддати,
Маріє Пречиста, мати наша мати.

Ми до тебе, мати, ми до тебе линею,
Не відкинь від себе дітей України.
Дай їм кращу долю, благаєм сльозами.
Маріє Пречиста, молися із нами.

Записали 1999 року Надія Левченко та Світлана Федик від Коруд Дарії Теодорівни у с.Лавочне на Прикарпатті.

Мамі

На зорі ти мене розбуди,
Я в природи весни попрошу.
Я тобі із криниці води,
Я тобі із криниці води
На цілісінький день наношу.

Бо криниця далеко від нас,
І до неї іти по стерні.
Снилась, мамо, мені ти не раз
Ще й в далекій чужій стороні.

З вітром, мамо, ти снилась мені,
А надворі шуміла верба.
Так хотілось весняним теплом,
Так хотілось весняним теплом
Прилетіти до рідної та хоч під вікно.

Бо у мене ти тільки одна,
І тебе я найдужче люблю.

Ти старієш, а я бачу все
Тебе зовсім іще молоду.

Записала 2000 року Н.Дзигун від Шиви Єви
Іванівни у с.Стрільське Сарненського району
Рівненської області.

Моя мила ненько, я дякую тобі

Моя мила ненько, я дякую тобі,
Що на скрип дверей спішила завжди.
Мене зустрічала, ніжно цілувала,
Ти будь зі мною, ангел доброти.

Скільки сліз гарячих за мене лила ти,
Як тебе, мій ангел, тепер зберегти?
Побіжу у поле, наберу в долоні
Крапельнок чистої роси.

Як я хочу чути твій ніжний голосок,
Що присипляв раніше маленьких діточок.
Полечу в простори і нарву для тебе
Букет із ясних зірок.

Я в житті марному сповнений життєвих мрій,
Вже не повернути дитинства світлих днів.
Заросла стежина, де стоїть хатина,
І голосом не ллється рідний спів.

Записала 2000 року Н.Дзигун у с.Стрільське
Сарненського району Рівненської області.

Дорожче у світі

Дорожче у світі, дорожче у серці —
То рідна матуся, до неї так лину,
Її так кохаю, до неї так рвуся,
Вона так потішить, пригорне до серця,
Як пташка пташину дорогу провадить,
Зігріє любов'ю і дочку, і сина.

Приспів:

Мамо моя, люба матінко моя,
В мене на землі одна лиш ти,
одна лиш ти.
Дякую тобі за ласку й доброту,
Я, моя матусю, лиш тебе люблю.

Хто сльози втирає, журбу проганяє,
У тяжку хвилину хто ніжно порадить,
Ніколи не зрадить, завжди допоможе,
То мамині руки, то мамине серце,
То мамині сльози.

Приспів.

Дорожче у світі, дорожче у серці —
То рідна матуся, до неї так лину,
Її так кохаю, до неї так рвуся,
Вона так потішить, пригорне до серця,
Як пташка пташину дорогу провадить,
Зігріє любов'ю і дочку, і сина.

Приспів:

Мамо моя, люба матінко моя,
В мене на землі одна лиш ти,
одна лиш ти.

Дякую тобі за ласку й доброту,
Я, моя матусю, лиш тебе люблю.

Записала Н.Дзигун від Рудчик Олени Йосипівни у с.Грицьки на Рівненщині.

Ой чого калина...

Ой чого калина квіти розпустила,
Чи багато цвіту, чи Божа роса?
Ой чого ж так рано мама посивіла,
А була ж у неї золота коса.

Мамині безсоння, мамині тривоги,
Розстелилась доля у простору даль.
За ворота вийде, гляне край дороги,
Коси розплітає сивини печаль.

Стеляться тумани дальніми лугами,
Стеляться тумани на глибокі сни.
Ой дорога дальня, повертай до мами,
Буде в її косах менше сивини.

Записала 1999 року Оксана Нагорна від
Пушко Ганни Іванівни (1934 р.н.) у с.Грем'ячка
Ямпільського району Сумської області.

Пісня про матір

Земля дочекалась і рясту, і сонця, і цвіту,
Душа, мова калина, росте і цвіте від тепла.
Нічого не треба, нічого не хочу, мій світе,
Лишень аби мати на білому світі була.

З-за гір віє вітер, в степах морозіють морози,
Стоять осоки, весною зітхають гаї,
А мати старенька стоїть на високім порозі,
Та й думає мати: а як же там діти мої?

А діти світами, а діти у веснах та в зимах,
Прийдуть і вітатимуть матір у ріднім дворі.
І доти всі діти живуть по світах молодими,
Доколи чекатимуть, доколи живі матері.

Земля молодіє від рясту, від сонця, від вітру,
Душа, мов калина, росте і цвіте від тепла.
Нічого не треба, нічого не хочу, мій світе,
Лишень аби мати на білому світі була.

Записала 1999 року Олена Коденець від Во-
роневиц Одарки у с.Мокра Калигірка Шполян-
ського району Черкаської області.

Чорна хмара наступала

Чорна хмара наступала,
А за нею синя,
Чи є в світі іще така,
Як я, нещаслива? (2 р.)

Скажи, мати, де є терен,
Піду наламаю.
Скажи, мати, де є щастя,
Піду пошукаю. (2 р.)

А ще терен зелененький,
Не треба ламати.
Як є щастя, саме прийде,
Не треба шукати. (2 р.)

Чого ж бо ти, моя мати,
Рано не скупала,
Чого ж бо ти, моя мати,
Щастя не бажала? (2 р.)

А я тебе, моя доню,
Щоранку купала,
Тільки твоя гірка доля
В купіль заглядала. (2 р.)

Записала 1999 року Марина Колюча від Ори-
сенко Валентини Пантелеївни у с.Степок на Ки-
ївщині.

На тиночок похилилась...

На тиночок похилилась стара мати,
Чомусь не йдеться до пустої хати.
Вітер листя на вербі колише,
Рідний син до матінки не пише.

Чи забув, що є на світі ненька,
Так болить матусине серденько.
Ноги босі замочили роси,
Рано в неньки посивіли коси.

Плаче стара мати серед ночі,
Глибоко її запали очі.
Мабуть же, судилась така доля,
Жити як билині в полі.

То ж сумує в пустій хаті мати,
Що самій прийдеться помирати.
Є й онуки, коло них невістка,
Та від них немає втіхи-звістки.

Де ж ти, любий синку, озовися,
До мого серденька пригорнися...
Жити самотою надоїло в хаті,
Жде синочка біля тину мати.

Ой сини, соколики рідненькі,
Чи ж забули ви рідную неньку?

Під серденьком вас вона носила,
Вам дала життя і вас зростила.

Записала 1999 року Світлана Куркуленко від
Таїсії Костенко у с.Петрушки на Черкащині.

Ох, я до тебе, люба матусю...

Ох, я до тебе, люба матусю,
Думками лину як ніч, так день.
Тебе я бачу з своєї уяви
І голос чую твоїх пісень.

Ти колихала мене малою
І пригортала до своїх грудей.
Не одну ніченьку не доспала
І сон зірвала з своїх очей.

Як нагадаю ті дні дівочі,
Як мені косу ти заплітала —
Тепер в тюрмі і вдень, і вночі
Банда проклята ті коси рве.

І біле тіло чорніє, пухне,
А кат нагайкою б'є та б'є.
Пропала, нене, не май надії,
Бо твоя доня в тюрмі помре.

Ти не побачиш мене в віночку,
Вінок терновий не покладеш,
Кати прокляті тобі не скажуть,
Й могили доньки ти не знайдеш.

Цю пісню, складену 18-річною українською патріоткою, яка сиділа і померла в тюрмі КДБ (50-ті роки), 1999 року записали Світлана Федик і Надія Шевченко від Коруд Дарії Тодорівни (1931 р.н.) у с.Лавочне на Прикарпатті.

Журавка

Де курна дорога вийшла за село,
А у журавлихи синє джерело.
П'є журавка воду, джерело без дна,
П'є журавка воду, воду п'є одна.

Йшла війна степами, аж до білих хат,
А у журавлихи двоє журавлят.
П'є журавка воду, крила підгорта,
Журавель напився, та й не приліта.

Не здійсмає крила журавель від ран,
Вже не закурличе, де трава й бур'ян.
П'є журавка воду, а кругом дими,
На світанку встала, вмилася слізьми.

А весною рано зацвіли сади,
А у журавлихи вирости сини.
П'є журавка воду, в косах сивина,
П'є журавка воду, воду п'є одна.

Записала 1994 року О.Кот від Кот М.Я. у
с.Носівка на Чернігівщині.

П'є журавка воду

(Інший варіант)

Де курні дороги вийшли за село,
Там у журавлихи синє джерело.
П'є журавка воду, джерело без дна,
П'є журавка воду, воду п'є одна.

Йшла війна степами та й до білих хат,
А у журавлихи двоє журавлят.
П'є журавка воду, крилоньки згорта:
Журавель напився, та й не приліта.

Не здійма крилята журавель від ран,
Вже й не закурличе, де трава-бур'ян.
П'є журавка воду, а кругом дими,
На світанку встала, вмилася слізьми.

Як весна настала, зацвіли льони,
А у журавлихи вирости сини.

П'є журавка воду, в косах сивина.

П'є журавка воду, воду п'є одна.

Записала 1999 року Лариса Лаврик від Бондар
Оксани Миколаївни (1925 р.н.) у с.Черемошне
Погребищенського району Вінницької області.

Вдова

Пішла вдова долиною
З маленькою дитиною.
Сіла вдова спочивати,
Мале дитя годувати.
Пішла вдова садами,
Розмовляла з білими квітками.
— Квіти мої білесенькі, прекрасні,
діти мої малесенькі, безщасні!
Чом ви, квіти, рано забіліли,
Чом я рано овдовіла, діти посиротіли?
Летить орел понад горою,
Розмовляє з бідною вдовою:
— Не плач, вдово, не журися,
Бо я твого мужа знаю,
Тричі на день одвідаю.
А другий раз полудную,
А третій раз вечеряю,
На чорний чуб наступаю,
З лоба віченьки виймаю,
А жовту кость розкидаю -

Вже по горах, по долинах
Та по чужих українках.

Записала 1997 року Людмила Нагорна від
Монастирського Миколи в с.Устимівка Василь-
ківського району на Київщині.

Ой там же у полі верба

Ой там же у полі верба,
Її підмивала вода.
Стоїть одинока хатина,
Жила в ній нещасна вдова.

Судилося стать удовою,
Бо вмер же її чоловік,
Судилося стать сиротою,
Бідна, нещасна навек.

Судилося стать удовою,
Не з'їла вона й не спила.
Для діток вона все робила,
І все вона їм віддала.

На старість до сина просилась:
— Не дай же під тинем вмирать,
Буду тобі й твоїй жінці годити
І діток твоїх доглядать.

— Не думаю, мамо, про тебе,
І в думці нема забирають,

А діток своїх я маленьких
Буду в ясельки давать.

— Куди ж мені бідній, старенькій,
Голівку свою прихилить,
Щоб діток своїх же рідненьких
Ганьбою навік не покрить?

Піду я, піду до ворожки
Отрути у неї просить,
Страждати вже більше не можу,
Отруту на серце прийму.

Ой там же у полі верба,
Її вже підмила вода.
Стоїть одинока могила,
Лежить в ній нещасна вдова.

Записала 1999 року Юлія Ницька від Кузь-
менко Галини Степанівни (1940 р.н.) у селі Крас-
не Згурівського району Київської області.

А мати жде

Не відрікаймося від мами,
Її досить старості й жалю —
Листи, поштівки, телеграми,
А мати жде дочку свою.
Бо тільки їй вона повіда:
— Цю вишню батько твій саджав.
Було, як довго ти не їдеш,

То він щодня під нею ждав.
А он гніздечко на тополі
Звила лелекова сім'я.
Птахи, а разом, хоч на волі.
А ти далеко там, а я?
А я, буває, як журюся,
Фотоальбома дістаю,
Наплачуся і насміюся,
Згадавши молодість твою.
Отак щодня сама до себе
Матуся стиха гомонить.
А що болять старенькі ребра,
А що душа, бува, болить,
Про це матуся не напише,
Навіщо донечку вражать,
Допоки ходить, поки дише,
Мов в гаї вишня, буде ждять.

Записала 1999 року Олена Коденець від Карпенко-Красовської Оксани у м.Обухів Київської області.

У гаю зеленім зозуля кувала

У гаю зеленім
Зозуля кувала
Ой то не зозуля,
То мати плакала.

Ой то не зозуля,
То мати плакала,

Вона на війноньку
Сина проводжала.

Іди, іди, синку,
Довго не барися,
Та й через годочок
Додому вернися.

Ой рад би, моя мати,
Скоріше вернуться,
Та коник мій вороненький
В воротях спіткнувся.

Ждала мати сина,
Ждала, виглядала,
Та лиха година,
Тяжкая настала.

В чужій сторононьці
Поховали сина,
І не знає мати,
Де його могила.

А на тій могилі
Калина процвітає,
Весною на могилі
Соловей співає.

Записала Жанна Пекур від Миронюк Євгенії
Кіндратівни у с.Кардишівка на Вінниччині.

Вишивала я

Вишивала я, вишивала я
Щирим шовком сорочку,
Дарувала я, дарувала я
Вишиванку синочку.

Та й пішов же він,
Та й пішов же він
Проти бурі й грому.
Не знайшов же він,
Не знайшов же він
Доріженьки додому.

І не знайде вже,
І не знайде вже
Ні доріжки, ні стежки.
А сльоза моя затуманює
Шовком шиті мережки.

Записала Леся Попок в Обухові на Київщині.

Вишивала я

(Повний варіант)

Вишивала я, вишивала я
Білим шовком сорочку,
Дарувала я, дарувала я
Вишиванку синочку.

Та пішов же він, та пішов же він
Проти бурі і проти грому,
Не знайшов же він, не знайшов же він
Доріженьки додому.

І не знайде вже, і не знайде вже
Ні доріженьки, ні стежки.
А сльоза моя затуманює,
Шука в світі мережки.

Мій соколику, мій журавлику,
Не одрізана пташко,
Не діждусь тебе, не докличуся,
Серцю матері тяжко,
Серцю матері тяжко.

Записала 1999 року Марина Колюча від Ти-
щенко Ніни Василівни у с.Степок на Київщині.

Ой там у полі червона калина

Ой там у полі червона калина,
Годувала мати єдиного сина,
Гей, єдиного сина.
Годувала, годувала, на жовніра дала.
— Іди, іди, сину, та й не забарися,
За рік, за півтора додому вернися,
Гей, додому вернися.
Минув уже рочок, а не йде синочок,
Гей, не йде синочок.

Минає півтора — син іде до двора.
Іде син до двора та й невістку веде.
— Чи ж ти, мамо, рада,
Що нас іде двоє на подвір'я твоє?
Гей, на подвір'я.
— Тобі сину, рада, бо ж моя дитина,
Гей, бо ж моя дитина.
Невістці не рада, бо чужа дитина,
Гей, бо чужа дитина.
Взяла дві скляниці, пішла до пивниці,
Гей, пішла до пивниці.
В одну наточила меду солодкого,
Гей, меду солодкого.
В другу наточила вина зеленого,
Гей, вина зеленого.
— Ти, мій син рідненький,
Пий мед солоденький,
Гей, мед солоденький.
Ти, чужа дитино,
Напий же ся вина,
Гей, напий же ся вина.
Пила мила, пила, милому лишила,
Гей, милому лишила.
Як милий напився, за серце вхопився,
Гей, за серце вхопився.
— Мати моя, мати! Що ти наробила?
Гей, що ти наробила,
Що ти нас обоє марно потруїла,
Гей, марно потруїла?
Зналась чарувати — знай нас поховати,

Гей, знай нас поховати.
Поховай же нас перед воротами,
І враз головами.
Сина поховали перед воротами,
Гей, перед воротами.
А чужу дитину ген за воротами,
Гей, за воротами.
На сину всадили явір зелененький,
Гей, явір зелененький.
На чужій дитині білу березоньку,
Гей, білу березоньку.
Росте явір, росте та й ся розростає,
Гей, та й ся розростає,
Білу березоньку листям накриває,
Гей, листям накриває.
— Ой Боже мій, Боже, що я наробила,
Гей, що я наробила,
Що я своїх діток марно потруїла,
Гей, марно потруїла?!

Записали 1995 року Т.Березницька та С.Ов-
сянников від Мощиць Ганни у м.Турка Львів-
ської області.

За селом стоїть хатина

За селом стоїть хатина, похилилася вона,
В тій хатині живе мати, зажурилася стара.
Вже три літечка минуло, як забрали Василя.
Ждала, ждала мати сина, всю надію втратила.

Раз уночі, опівночі, як заснуло все село,
До старенької матусі хтось постукав у вікно.
Мати встала, засвітила: „Хто там, хто там,
хто такий?“
Він стояв на двох протезах і без правої руки.

Не пізнала мати сина, мати сина Василя.
А впізнавши, мати впала, мати впала нежива.
Василь став, гірко заплакав: як каліці в світі жить?
Він встрелив у груди багнета, разом з мамою лежить.

Поховали матір й сина на цвинтарі край села,
Посадили кущ калини у головах Василя.
За селом стоїть хатина, похилилася вона,
В тій хатині тепер сумно, бо нікого в ній нема.

Записали 1989 року Антоніна Духота і Наталія
Медведчук від Ткачук Марії Іванівни у с.Брідок
Заставнівського району Чернівецької області.

Край села стоїть хатина

Край села стоїть хатина,
Похилилася вона,
Там живе стара Ярина,
Одинока і сумна.

Вже два роки, як забрали
Її сина Василя.
І з тих пір стара Ярина
Ані мертва, ні жива.

А це сталося уночі,
Коли спало все село,
Потихеньку до Ярини
Хтось постукав у вікно.

Швидко двері відчинила
Та й жде гостя: „Хто такий?“
Увійшов на двох костиях,
Ще й без правої руки.

— Ой чи мати сина ждала,
Свого сина Василя?
— Та ж це ти, мій сину, сину...
Та й упала нежива.

Записала 1999 року Валентина Кравченко від
Григораши Марії Василівни у с.Малоговецькому
Фастівського району на Київщині.

Ой чого, чого у цій новій хаті

Ой чого, чого у цій новій хаті
Так рано засвічено?
Ой там радиться, та все радиться
Оксана з матінкою:
— Ой порадь мене, моя матінко,
Кого в дружечки брати?
— Бери, донечко, і сусідоньку,
І всю свою родиноньку,
Бери ближнюю, бери дальнюю,
Вбогую та багатую.

Сади зручненько, приймай гарненько,
Щоб було веселенько.
То будуть тебе всі люди знати,
Господинею звати:
— То ж то дитина, то ж то родина,
Буде з неї господиня.

Записали 1999 року Леся Романюк та Олена
Ципощук від Мажули Надії Василівни у с.Северинівна на Волині.

Червоная вишня

Червоная вишня
З-під кореня вийшла,
Дала мене мати,
Де я не привична.

Ти думаєш, мамо,
Що я тут раюю,
Не бачиш, не знаєш,
Як я тут горюю.

Як вийду на гору,
Погляну на хати,
Готуй, моя нене,
Й мені вечеряти.

Готуй вечеряти
Ні мало, ні трошки,

Нема ж мені, моя нене,
Ні миски, ні ложки.

Згадай мене, моя нене,
Хоча б у вівторок,
Я ж тебе згадаю
На день разів сорок.

Записала О.Обух від Тимошук Марії у с.Золь-
ня Олевського району Житомирської області.

Ой журилася матінка мною

Ой журилася матінка мною
Ой як вітер горою,
Оддала мене за нелюбого
Рано заміж молодую.

Ой, журилася, клопоталася,
Ніченьки не доспала,
Одягла дочку, як ягідку,
Доленьки не вгадала.

Ой, не бий мене, моя матінко,
Та березовим прутом.
Ой, побила мене та лихая година
За тим баламутом!..

Ой, не бий мене і не лай, мати,
Не роби каліченьки,

Зав'яжи мені чорнії очі,
Ой, ве́ди до річеньки.

Не бий мене, моя матінко,
Ніколи нізащо.
Побила мене лихая година
За отим ледащо.

Записала 1999 року В.Ралдугіна від Альонкі-
ної А. у м. Тальне Черкаської області.

Сидить мати під калиною

Сидить мати під калиною,
Гірко плаче за дитиною:
— Куди, доню, ти збираєшся,
Слізеньками обливаєшся?
— Піду, мамо, між чужії люди,
Чи то справді там добренько буде?
Буде в мене матінка чужая,
А та мати — свекруха лихая.
Їсти схочу, аж серденько в'яне,
Хліба д'ріжу — ско́са споглядає:
— І́Ще ж ти, доню, діла не робила,
А великий кусень хліба з'їла.
— Якби це́е та матінка знала,
Вона б мені обідать прислала
Чи місяцем, чи зірницею,

А чи братом, чи сестрицею.
А що брата, то дома немає,
А сестриця дороги не знає, дороги не знає.

Записала Олена Савчук від Полтавецької Ган-
ни Харитонівни у с.Горбачі Чернігівської області.

Летить ворон з чужих сторон

Летить ворон з чужих сторон
Та межами кряче,
Вийшла мати за ворота
Та за сином плаче.

— Ой вороне, вороненьку,
Ти високо літаєш,
Чи не бачив мого сина
В далекому краю?

— Твого сина я не бачив,
Та чув стороною,
Взяли його татарове,
Повели з собою.

— Бодай тії татарове
Та щастя не мали,

Як вони мого синочка
У полон забрали.

Записала п. Кучер-Голиченко від Каспрук Галини Євгенівни у с.Бишів Київської області. (Цю пісню Каспрук Г.Є. навчилася співати від своєї бабусі — Федіченко Явдохи, 1855 р.н., яка мешкала у с.Торговиця нині Кіровоградської області).

У неділю рано

У неділю рано ще сонце не сходить,
Свекруха до невістки потиху говорить:
— Уставай, невістко, годі тобі спати,
Бери серп у руки, іди в поле жати.
Жала вона, жала, снопочки в'язала,
Сонце за горою, снопочки складала.
Як прийшла додому, вечерю зварила,
Та й нагадала: „Де моя дитина?“
Ой побігла вона полями-лугами,
Здибається вона з трьома соколами.
— Ой ви, соколочки, сиві голубочки,
Чи ви не видали моєї дитиночки?
— Ми її видали в полі під снопами,
Там вона зіграла з трьома гадючками.
Первая гадюка очі виїдає,
Другая гадюка кровцю випиває,
А третя гадюка коси розкидає.
— Мати ж, моя мати,
Гріх будеш ти мати,
Що ти ня послала

В неділеньку жати.
Гріх перший будеш мати
За святую неділю,
Другий гріх буде —
За ня молодую,
А третій гріх буде
За дитину нещасную.

Записали Наталія Гончарук та Інна Конош від
Бурдеш Євгенії Іванівни (1941 р.н.) у с.Чорнівка
Новоселицького району Чернівецької області.

Із-за гори вітер повіває

Із-за гори вітер повіває,
Мати дочку про життя питає.
Спитай, мати, спитай, мати,
та сірого утяти.
Сіре утя на морі ночує,
Воно все моє горенько чує.
Перше горе — дитина мала, я,
Друге горе — свекруха лихая,
Третє горе — чоловік ревнивий,
Що він їде у поле орати,
А мене бере волів поганяти.
Ой, гей, воли сірі, половенькі,
Пройшли мої літа молоденькі.

Записала М.Колтоновська від Путій О.І. у
с.Морозівка Баришівського району Київської
області.

Наш край

(Колискова)

Спи, моя дитино,
Лю-лі, засинай.
Ще не вмерла Україна,
І не вмере наш край.

Світять зорі сині,
Сонце світить нам,
Україна — не руїна,
Українонька-Вкраїна —
Дім наш і наш храм.

Спи, коханий сину,
Лю-лі, засинай.
Ще не вмерла Україна —
Мужнім виростай.

Світять зорі ясні,
Сонце світить нам.
Україна — не руїна,
Українонька-Вкраїна —
Дім наш і наш храм.

Спи, моя дитино,
Лю-лі, засинай.
Ні! Не вмерла Україна,
І не вмере наш край.

Світять зорі сині,
Сонце світить нам,
Україна — не руїна,
Українонька-Вкраїна —
Дім наш і наш храм.

Записано 1999 року на Поділлі.

Колисала я, колисала я

Колисала я, колисала я
Дитиноньку маленьку,
Та поламала я, та поламала я
Колисоньку новеньку.

Не жаль же мені, не жаль же мені
Та тої колисоньки,
Лише жаль мені, лише жаль мені
Малої дитиноньки.

Бо колисоньку, бо колисоньку
За день, за два збудую,
Малу дитинку, малу дитинку
За рочок не згодую.

Бо колисонька, бо колисонька
З тонкого деревенька,

А дитинонька, а дитинонька
З-під широкого серденька.

Записав 2000 року Іван Корнієнко від Василь-
ченко Галини Миколаївни у с.Красний Колядин
Талалаївського району Чернігівської області.

Мати

Скажи нам, ластівко мила,
Бо ти недавно там була,
Як там живе моя матуся
В старенькій хаті край села.

Візьму покину всю роботу,
Оставляю всі свої діла,
Нарву я квітів у суботу,
Сама поїду до села.

Пройдусь я стежкою крутою,
Де йшла-ходила навесні,
Так гарно сонечко світило
І було житечко в росі.

Вітай мене, моя матусю,
Свою дитину у плетня,
Дивись: я ще не заблудила,
Хоч і давненько тут була.

Верби нема, давно згоріла,
Криниця висохла зовсім.

Ой тяжко-важко стало жити
На Україні нам усім.

Записала 1999 року Ольга Рудницька від
Клименко Ольги Миколаївни у с.Нова Синява
Вінницької області.

Матусі

Ти спиш, старенька і маленька —
Яка ж велика ти в житті!
Свій вік тяжкий, моя рідненька,
Ти прожила у самоті.

Як татуся війна скосила,
Мов сирота, зосталась ти.
Ну де взялася в тебе сила,
Щоб трьох дітей у світ вести?

А труднощі давили плечі,
Крутилась ти, як та бджола.
В літа похилені, старечі
Ти теж спочити не могла.

Це ж при тобі росли онуки
І правнуки зростали теж.
Святі і мудрі в тебе руки,
Бо ти усім життя даєш.

О, світе мій! Питаю знов я,
А хто ж тобі навек дає
Життєву силу, і здоров'я,
І віру ту, що в серці є?

Тобі в дарунок — сонця мало,
Бо ти сама — зоря для всіх.
Я покладу, рідненька мамо,
Планету всю тобі до ніг.

Я рукавом розвію хмару,
Я землю сонцем обив'ю.
Моя молитва — за Варвару —
Святу матінку мою.

За світлий дар життя молюся,
Який дала мені вона.
Мій ідеал — моя матуся,
Моя найвища вишина.

Записано у місті Філадельфія (США) й пере-
дано в Україну.

Зозуля кувала

Зозуля кувала,
А я не чувала,
Мати моя вмерла,
А я і не знала.

Якби була бігла
Та й не оглядалась,
Може б, була неньку
Ще живу застала.

Прибігла до двору,
Майстри стружку стружать,
А мої сестриці
За ненькою тужать.

Прибігла до двору,
Стала на порозі,
Забилося серце,
Покотились сльози.

Ой, мати, ти, мати,
Кому доручила?
Чи дядьку, чи тітці,
Чи у полі квітці?

„Я ж дядьку не нужна,
А тітці не вгоджу!“
Осталась сирітка,
Як у полі квітка.

Ой вирву я квітку,
Квітку винограду,
Піду до чужої
Неньки на пораду.

А в чужої неньки
Дрібненькїї дітки,
Нікому порадить
Бідної сирітки.

Записано 1999 року від Ярмоленко Марини
Іванівни у с. Сімаківка на Житомирщині.

Ой зозуле, зозуле

Ой зозуле, зозуле,
Чого ж ти куєш,
Невже ж ти, зозуле,
Якесь горе чуєш?

„Якби не чувала,
То я б не кувала,
Твоя ненька вмерла,
Ти досі й не знала“.

Підходжу до хати,
Теслярики стружать,
А найстарші сестри
По матері тужать.

Ой мати, ой мати,
Де тебе узяти,
Чи з воску зліпити,
Чи намалювати.

Як з воску зліпити —
Не буде живая,
А як намалювати —
Не буде така.

Записала 1999 року Ю.Федорова від Гончаренко Г.М. у с.Димер Київської області.

Сирітка

Стоїть одиноке дівчатко літ вісім
І плаче-ридає і маму зове:
„Тумани, тумани, а де ж моя мама,
Коли моя мама до мене прийде?“
Тумани нічні, як тіні густі,
І зовсім не чують сирітки слова.
„Ой, мамо, ой, мамо, прийди, подивися,
Як плаче-ридає сирітка твоя.
П’яти років, мамо, як ти помирала,
Тепер на могилу несу я квітки.
Ніхто мене, мамо, так ніжно не любить,
Ніхто не ласкає так ніжно, як ти“.
А роки проходять, прийшло повноліття
І горю дівчини приходить кінець.
„Прийди, моя мамо, прийди, моя рідна,
Покласти на мене весільний вінець“.
Прийшла на могилу і стала ридати.
„Порадь мені, мамо, порадиш єдина,
Як мені без тебе весілля почать“.
„Не можу, дитино, рідненька, я встати,
Не можу нічого тобі допомогти.

Молися ти щиро до Господа Бога
І щастя і долі у Бога проси“.

Записали 1994 року Христина Білан і Оксана
Зима від Дяченко Ганни Іванівни (1937 р.н.) у
селі Микуличин Яремчанського району Івано-
Франківської області.

Сирітка

(Другий варіант)

Дивная година од Бога настала,
Не одна дитина сиротою стала.
Зашуміли гори, забриніли ріки.
Ой, померла мати — сироти навіки.
Отець жінку знайде — буде в парі жити,
Нещасні сирітки ой підуть служити,
Котрії більшенькі — будуть слугувати,
Котрії меньшенькі — будуть пропадати.
Сирота хоч робить — робота ні защо,
Мачуха з притиском: „Сирота-ледащо“.
Та пішла сирітка по світу блукати,
Рідної матінки своєї шукати.
Господь зустрічає, став її питати:
— Куди йдеш, сирітко?
— Матінку шукати.
Вернися, сирітко, в далекий світ зайдеш,
Та свої матусі довіку не знайдеш,
Бо твоя матуся не в високій горі —
Спочиває вона у гробовім домі.

Записала Людмила Чаленко від п.Багазій на
Хмельниччині.

Зашуміли верби

Зашуміли верби
Ще й темнії ліси,
Умерла матінка,
Лишилися діти.
Більшеньких сестричок
Віддано служити,
А котрі маленькі —
По миру блудити.

Здибаю сирітку
На кедровім мості:
— Куди йдеш, сирітко?
— Йду до мами в гості.

Ой вернись, сирітко,
Бо далеко зайдеш,
Ти свої матусі
Вже більше не знайдеш.

На твоїй мамочці
Висока могила,
А на тій могилі
Червона могила.

Як прийшла сирітка,
На колінця впала,
На колінця впала
Й до гробу припала:

— Вставайте, мамочко,
Вже годі вам спати,
Гукаю і кличу
— Не хоче вставати...

Голівка немита,
Сорочка нешита.
Я така маленька
На днину сім разів,
Сім разів я бита.

Записали Інна Конош і Наталія Цівун від
Павленко Орісі Петрівни (1958 р.н.) та від сво-
єї бабусі Москалюк Михайлини у с.Чорнівка
Новоселицького району Чернівецької області.

Спасибі, мамо

Голубіють очі батьківської хати
І стежина в'ється двором до воріт,
Ти по тій стежині вивела нас, мати,
На щасливу долю у широкий світ.

Спасибі, мамо, за твоєї душі багатство,
За любов материнську святу,
Спасибі, мамо, за твою найласкавішу ласку
І найдобрішу, найдобрішу твою доброту.

Ти для нас хотіла прихилити небо,
Щоб не знать ніколи смутку і невдач.

Не завжди слухняні ми були у тебе,
Дорога матусю, ти за все пробач.

Спасибі, мамо, за твоєї душі багатство,
За любов материнську святу.
Спасибі, мамо, за твою найласкавішу ласку
І найдобрішу, найдобрішу твою доброту.

Хай вітри осінні душу не остудять,
Хоч нема турботам краю і кінця,
Ой, шануймо, люди, бережімо, люди,
Материнські рідні, лагідні серця.

Спасибі, мамо, за твоєї душі багатство,
За любов материнську святу,
Спасибі, мамо, за твою найласкавішу ласку
І найдобрішу, найдобрішу твою доброту.

Записала 1999 року Наталія Загірня від За-
гірньої Ольги Петрівни у с.Красна Слобідка
Обухівського району Київської області.

Найрідніший

Спочинув день в м'яких обіймах ночі,
Його заколихали солов'ї.
Пухнаста киця вічну пісеньку муркоче
Тобі й мені, тобі й мені.

Голівку гладить рученька тендітна,
І чую шепіт: „Спи, дитино, спи“.

Нехай до тебе буде доленька привітна,
Нехай насняться лиш щасливі сні.

Матусю рідна, я молюсь за тебе,
Твоя любов мене обігрива.
Мені в житті нікого більш не треба,
Лиш ти була б здорова і жива.

Тебе цілую і тобі вклоняюсь
І відчуваю рук твоїх тепло.
Багато мам на світі, та я знаю,
Такої ще ні в кого не було.

Записала 1999 року Олена Коденець від Ку-
ликової Богдани Миколаївни у с.Суха Калигірка
Шполянського району Черкаської області.

Згадай, моя мамо

Згадай, моя мамо, той вечір,
Коли ти мене провела
В дорогу далеку військову —
Ти сльози гіркі пролила.

„Не плачте, матусю, — сказав я, —
Вернуся, й то швидко, додому“.
Хоч мріями й мріями жив я,
Та певний не був я у тому.

Прощай же, родинонько моя,
Прощайте, батьки ви старі,

Не судилася смерть мені вдома,
А в далекій, чужій стороні.

Забудь, моя мамо, про мене,
Навік я від тебе пішов,
Ти довго чекала на сина,
На зустріч мою і любов.

Та зустріч моя із тобою
Буде для нас дуже сумна,
Живого мене не побачиш,
Лише в домовині сінка.

І більш не скажу я ні слова,
Що мав я тобі розказать,
Прийшла до нас рання розлука,
І мусиш усе забувать.

Забудеться, мамо, та радість,
З якою ти сина ждала,
Повік ти мене не забудеш,
Синочка свого Василя.

Як маєш, матусю, листочка,
Того, що тобі я послав,
Покладь його біля серденька,
Щоб сина тобі нагадав.

Не буду я, мамо, дружитись,
Не будеш весілля справлять,

Лише як заграють музики —
Рід прийде мене поховать.

Не буду я, мамо, дружитись,
Не буду до шлюбу іти,
Судилось мені молодому
В сумну домовину лягти.

Прощай же, рід рідний, рідненький,
Навік я відходжу від вас,
Не ждіте мене, молодого,
Не прийде Василько до вас.

Коли мене спустять в могилу
Й на груди наляже земля,
Зостанешся, мамо, саменька,
Як в полі билина одна.

Як прийдеш, матусю, на цвинтар
І сльозу рукою змахнеш,
Гадками полинеш в минуле
І тяжко ридати почнеш.

Іди вже, матусю, додому
І в гості мене не чекай,
Не прийду я більше до тебе,
Навіки, рідненька, прощай.

Посадь на могилі, матусю,
Калини червоної кущ,

Щоб листя над мною шуміло
І стали співати пташки.

Як прийдеш ти, мамо, на цвинтар,
Коли місяць май настане,
Побачиш, що над твоїм сином
Лиш тая калинонька цвіте.

Поглянь, моя мамо, на гілку,
На котрій той біленький цвіт,
Вона наче з твоїм синочком
У парі до шлюбу стоїть.

Записала 1996 року Наталя Борис від Леськів
Марії у с.Копаченці Городенківського району Івано-
Франківської області.

Згадай мене, ненько

Згадай мене, ненько,
В неділю раненько,
Як дівчата йдуть до церкви,
Й заплітаються дрібненько.

Згадай мене, ненько,
У неділю вранці,
А я тебе ізгадаю
У сорочці-дранці.

Згадай мене, ненько,
На хатнім порозі,

А я тебе ізгадаю
В степу при дорозі.

Згадай мене, ненько,
Та й над пирогами,
А я тебе ізгадаю
Та й над сухарями.

Згадай мене, ненько,
Сівши й обідавши,
А я тебе ізгадаю,
Не пивши, не ївши.

Згадай мене, ненько,
Ложечки помивши,
А я тебе ізгадаю,
Слізеньками личко вмивши.

Записала 1995 року Людмила Черкаських від
Лісової М.Д. у с.Журавка Городищенського ра-
йону Черкаської області.

Тут я стою й гірко плачу

Тут я стою й гірко плачу,
Мамо моя, хоч приснись,
Відкрий свої очі, матусю,
На мене ще раз подивись.

Мене ти, матусю, родила,
Кров ти свою пролила,

Щастя у Бога просила,
Щоб я здорова була.

Мама мене колихала,
Мама купала мене,
Мама ночей не доспала,
Гляділа, ростила мене.

Перші кроки ступити
Мама мені допомгла,
Першого слова: „О мамо“
Як же його ти ждала.

Не раз ти сумною бувала,
Коли я недужа була,
Тихо сльозами вмивались,
Бога на поміч звала.

Ти ж мене в церкву водила,
Вчила молитись Христу
І його матір любити,
Діву Пречисту Святу.

Дякую, мамо рідненька,
За ласку і руки твої,
За те, що учила, як жити,
І помагала в біді.

Може я чим провинила,
Всяко буває в житті,

Клінно прошу тебе, мамо,
Все мені, рідна, прости.

Я не забула, рідненька:
Ти проводжала мене
В життєву дорогу далеку,
А сльози лилися в тебе.

Назавжди, рідненька матусю,
Із рідної хати ти йдеш,
Тебе виряджаєм до гробу,
Ти більше до нас не прийдеш.

Очі твої вже закрились,
Устоньки твої мовчать.
Серце твоє вже не б'ється,
Ручки на грудях лежать.

Чи мала я радість велику,
Чи мала велику біду,
Завжди я до тебе спішила,
До кого тепер я прийду?

Більше тебе не побачу,
Яка ж то розлука важка —
Із найріднішим прощатись...
Божая воля така.

Записала 1996 року Тетяна Маняк від Лозко
І.В. у м.Бердичеві на Житомирщині.

Мати й син

Проводжала мати сина у дорогу
Та зітхнула тяжко, помолилась Богу.
— Ой вертайся, сину, до своєї хати,
Ждатиме тебе в ній старенькая мати.

Обійняв же любий син та свою матусю:
— Ой не плачте, мамо, я до вас вернуся,
Вашу ніжну пісню я візьму в дорогу,
Не сумуйте, мамо, і моліться Богу.

Так пройшло три літа, три зими минуло,
А старенька мати край вікна заснула.
Син вернувсь додому і зайшов у хату:
— Мамо! Мила мамо!.. Та мовчала мати.

Сльози на обличчі, як золоті ріки,
Бо зімкнула очі вже вона навіки.
Чом вернувсь не вчора, ой чому ж сьогодні?
Цілує син руки, а вони холодні.

— Мамо моя мила, вижив я у битві,
Ви про це просили Бога у молитві,
Ви ночей не спали у тяжкій тривозі,
Вашу ніжну пісню чув я у дорозі.

Проводжає матір син у путь останню,
Що його будила колись на світанні.

Не діждалась з битви сина стара мати,
Лиш зосталась пісня та білява хата.

Склала пісню і записала 1999 року Ірина Шка-
руна, студентка факультету української філології
Національного педагогічного університету ім. М.
Драгоманова.

Ой є у тім березі верба

Ой є у тім березі верба,
Її підмиває вода,
Стоїть одинока хатина,
Живе в ній старенька вдова.

Лишилась вона удовою,
Не стало, помер чоловік,
Лишилась вона сиротою,
Бідна й нещасна навік.

Лишилась вона удовою,
Не з'їла вона й не спила,
Для діток вона все старалась
І все вона їм оддала.

На старість до сина просилась:
„Не дай же під тинем вмирать,
Буду тобі я годити
І діток твоїх доглядать“.

„Не думаю, мамо, про тебе
І в думці тебе забирає,
А діток своїх малоліток
Я буду в ясельця здавати“.

„Куди ж мені дітись, старенькій,
Голівку свою прихилить,

Щоб дітям рідним же, рідненьким
Позору навек не зробить.

Піду я, піду до ворожки,
У неї я яд попрошу,
Страждати я більше не буду,
Отраву на серце прийму“.

Ой є у тім березі верба,
Її підмиває вода,
Стоїть одинока могила,
Лежить в ній нещасна вдова.

Записала 1999 року Юлія Ницька від Кузь-
менко Галини Степанівни (1940 р.н.) у с.Красне
Згурівського району на Київщині.

Закувала зозуленька

Закувала зозуленька
В гайочку на розі,

Заплакала дівчинонька
В батька на порозі.

Не куй, не куй, зозуленько,
В гайочку на розі,
Не плач, не плач, дівчинонько,
В батька на порозі.

Як же мені не кувати,
Коли гай розвивається,
Як же мені не плакати,
Коли мати цурається.

Ой піду я на могилу
Та й буду плакати:
— Ой устань, рідна нене,
Косу розплітати.

— Не плач, не плач, мила доню,
Я не можу встати,
Будуть тобі чужі люди
Косу розплітати.

Записала 1996 року Ірина Ісаченко від Залев-
ської Марії Мар'янівни у с.Удріївці Дунаєвець-
кого району на Хмельниччині.

Ой ти, мати старенькая

Ой ти, мати старенькая,
Та й мати, та й мати,

Мене було не родити
І не повивати.

Мене було не родити
І не повивати,
Мене було маленькою
Купелем залляти.

Ти би була та залляла,
То й не повивала,
Ти би була заплакала,
Бога не прохала.

Записала Т.Шайденко від Калапішак І.М. у
с.Великий Самбір на Сумщині.

Ой летіла зозуленька

Ой летіла зозуленька
Через круту гору
Та й вибрала пшениченьку,
Лишилась полова.

Нащо мені та полова,
Як зерна немає?
Нащо мені та родина,
Як неньки немає?

Усі дівки мають неньки,
Я одна не маю,

Сім раз води приносила,
З тихого Дунаю.

Сім раз води приносила,
Восьмий напилася,
Коли б мені рідна ненька,
Я б не журилася.

Ой вийду я на ту гору,
Там стану на грядки,
Нема в мене мої неньки,
Сльози ллються й в святки.

Записала М.Колтоновська від Семиног Т.О
(1929 р.н.) у с..Морозівка Баришівського району
Київської області.

\

Ой летіла зозуленька

(Другий варіант)

Ой летіла зозуленька
Крутою горою,
Видзюбала пшениченьку,
Лишила полову.

„Нащо мені та полова,
Як зерна немає,

Нащо мені та родина,
Як мами немає?

В усіх мама, мама рідна,
Я мами не маю,
Сім раз воду виносила,
З тихого Дунаю.

Сім раз воду виносила,
Восьмий — напилася,
Якби в мене була мама,
Я б не журилася.

Ой візьму я лопаточку
Та й яму розрию,
Та я свою рідну маму
За руки підійму.

Уставайте, ріднесенька,
Годі вам лежати,
Ідіть, прийдіть, моя нене,
Косу розплітати“.

Ой летіла зозуленька
Крутою горою,
Видзьобала пшениченьку,
Лишила полову.

Записала 1999 року Юлія Ницька від Білок-
рицької Марії Кузьмівни у с.Усівка Згурівського
району на Київщині.

Ой матінко-вишенько

Ой матінко-вишенько,
Яке мені лишенько.
Ой, матінко-тополя,
Яке мені тут горе.

Піду в поле блукати,
Отця-неньку шукати.
Пішла в поле — не знайшла,
Заплакала та й пішла.

Знайшла в полі билину —
Матусину могилу.
До могили припала,
Батька-неньку згадала.

Сира земле, розступись,
Ти, матусю, підведись.
Ой, куди ти, доню, йшла,
Що матусю тут знайшла?

Чи хмарою? Чи дощем?
А чи тихою водою?
Живи, доню, із бідою.
Живи, доню, як живеш.

Вже рідної не зведеш,
Матінкою не назвеш.

Іди, доню, не гайся,
Із свекром не лайся.

Іди, доню, не барись,
А свекрусі поклонись.
Хоч свекруха старенька,
Та не матінка рідненька.

Записали 1994 року Наталія Баула та Вікторія
Гречкосій.

Ой давно-давно

Ой давно-давно
Я в батька була,
Вже тая стежечка
Терном заросла.

Ой терном, терном
Ще й шипшиною,
Я в батька була
Ще дівчиною.

Я в батька була,
Так, як цвіт, цвіла,
Тепер я стала,
Як трава в'яла.

Куди летіла —
Трава шуміла,

А де я впала,
Там річка стала.

Текла річечка
Через батьків двір,
На людський говір,
Та й на поговір.

Ой побив, побив
Мене новий рід,

Ой побив, побив
Та ще й вихваляється.

Та ще й вихваляється,
Що добре, добре бить чуже дитя:
„Не пручається і не лається,
До білих ніжок приклоняється“.

Записали 1994 року Ірина Кириченко й Оксана Ціба.

Люба нене

Люба нене, ти все до мене
Думками линеш як день, так ніч.
Тебе я бачу в уяві своїй
І голос чую твоїх пісень.

Люба матусю, чи пам'ятаєш,
Як чорну косу чесала ти?

Тепер у тюрмі щодня й щоночі
Ту косу чешуть мені кати.

А біле тіло пухне-синіє,
Його щоденно нагайка рве,
Пропало нене, нема надії,
Бо твоя доня в тюрмі умирє.

Вже не побачиш мене в віночку,
Дружки до шлюбу не поведуть.
Кати прокляті правду не скажуть
Ані могили не покажуть.

Записали 1996 року О.Жученко та О.Кондра-
тенко від Артемович Марії Миколаївни і Лукав-
ської Мирослави Іванівни у с.Залужани Самбір-
ського району Львівської області.

Мама і тато

Як мені вас не любити,
Рідні тату й нене,
Та ж ви мене згодували
Ніжними руками. } (2 р.)

Ой нема то ніде в світі,
Як батько і мама.
Батько розуму навчає,
Мати — приголубить.

Ніхто ж мене так на світі,
Як вони, не любить!
Дай же, Боже, щоб я виріс,
В школі гарно вчився,
Щоб я батькові і неньці
Добром відплатився.

Записали 1996 року Н.Андрєєва та О.Кон-
дратенко від Артура Мірів'яна у с.Залужани
Самбірського району Львівської області.

Ой у полі, полі

Ой у полі, полі
Дуб на дуба звився,
Добрий був синочок
Доки не женився. } (2 р.)

А як оженився
Та вже жінку має,
Він про свою маму
Більше не згадає. } (2 р.)

— Сину, мій синочку,
Сину мій вірненький,
Скажи мені правду,
Хто тобі рідненький. } (2 р.)

Чи жінка, чи теща,
Чи рідная мати,

Скажи мені правду,
Бо я хочу знати. } (2 р.)

— Жінка мені, нене,
Бо моя дружина.
Теща мені рідна,
Бо її родила. } (2 р.)

А ти, стара мати,
Мусиш пробачати.

Не хоч пробачати,
Можеш йти із хати. } (2 р.)

Ой у полі, полі
Мати жито жала,
Син сказав: „Добридень“ —
Мати промовчала.

— Мати, моя мати,
Чи ти горда стала,
Я сказав: „Добридень“,
А ти промовчала.

— Сину, мій синочку,
Я не горда стала,
Через дрібні сльози
Тебе не пізнала. } (2 р.)

— Мати, моя мати,
Покинь жито жати,
Приходи до мене
Віку доживати. } (2 р.)

Будеш, моя мати,
Жити у коморі,
Бо на кухні діти,
А жінка в покої. } (2 р.)

— Прийшла я до сина,
Не застала вдома,
А моя невістка
Не сказала й слова. } (2 р.)

Піду я до дочки,
Вона горе знає,
Дочка приголубить,
Про все розпитає... } (2 р.)

Вийшов зять із хати,
Нахмутив бровами:
— Забирайся, тещо,
З своїми речами. } (2 р.)

— Я вас годувала,
Як квочка курчата,
Нащо ж мені, діти,
Такая відплата. } (2 р.)

Я вас годувала
По двоє, по троє.
Тепер нема місця
Для мене старої. } (2 р.)

Дякую вам, діти,
Що ми ся зустріли,
Піду доживати
В домі пристарілих. } (2 р.)

Я не хочу, діти,
Вашої зарплати,
Тільки пам'ятайте,
Що є у вас мати.

Записали 1989 року Антоніна Духота та Ірина
Юричко від Ткачук Марії Іванівни у с.Брідок
Заставнівського району Чернівецької області.

Шуміла ліщина

Шуміла ліщина, шумів темний гай,
Зрадливу дівчину козак покохав.

„Козаче, козаче, ти хочеш краси,
Ти матінки серце мені принеси.

Убий свою маму і в лісі покинь,
А з маминим серцем до мене прилинь“.

Три дні і три ночі козак все блукав,
Четвертої ночі він серце виймав.

Як вийняв він серце, упав та й лежить,
Матінку питає, чи дуже болить.

„Вставай, мій синочку, вставай не лежи,
Бери моє серце, дівчині неси“.

Пішов козак лісом, пішов та й упав,
І мамине серце козак не вдержав.

Прийшов до дівчини й на порозі став:
„Чого ти хотіла, я теє дістав“.

„Козаче, козаче, що ж ти наробив,
Я жартувала, ти матір убив.

Козаче, козаче, в нас мами одні,
Вони годували своїми грудьми.

Ти матінку стратив, хоч рідна твоя,
Мене ти загубиш, я зовсім чужа.

Козаче, козаче, іди на ліси,
Шукай собі пару для свої краси“.

Три дні і три ночі козак все блукав,
Матінка в могилі, він пару шукав.

Шуміла ліщина, шумів темний гай,
Зрадливу дівчину козак покохав.

Записала 1999 року Ганна Євдокименко від
Монойленко Віри Михайлівни (1930 р.н.) у с.Ле-
чі Борзнянського району Чернігівської області.

Матуся

Перше слово з вуст дитячих — мама,
Перший поцілунок — це її.
Бо лиш мама любить до нестями
І ночей не спить, як ми малі.

Тож пробачте, рідна,
За печалі і за передчасну сивину.
Ми вас, люба наша, і надалі,
Як завжди, любитимем одну.

Хай мудрість літ не стане тягарем,
Нехай в душі не вигасне зірниця.
Хай повниться до краю день за днем
Здоров'я й щастя золота криниця.

Хай буде добра Вам багато й надовго,
Хай щастя зоріє і в долі, і в мрії,
Щоб чули лиш гарне і сонячне слово,
Щоб мали побільше тепла і надій.

Лиш гордістю будете Ви для родини.
Хай квіти цвітуть в Вашім серці щоднини.

Записала 1995 року Тетяна Шляхтиченко від
Ляшенко Галини Антонівни у с.Пилипенки Жи-
томирської області.

Уродила мене мати

Уродила мене мати
На Святу неділю,
Уділила гірку долю -
Нічого не вдію.

Посилає жито жати
На нивку чужую:
— Іди, доню, роби, доню,
Добре тобі буде.

Ой роблю я, моя мати,
Робота не мила,
Кажуть люди на сироту:
Сирота лінива.

І роблю ж я, моя мати,
Роботу нізащо,
Кажуть люди на сироту:
Сирота ледащо.

Чи ти ж мене, мати,
У руті купала,

Купаючи, проклинала,
Щоб долі не мала?

Купала ж я, доню,
В червоній калині,

Дарувала щастя-долю
Я своїй дитині.

Купала ж я, доню,
В кучерявій м'яті,
Дарувала щастя-долю
Своєму дитяті.

Записала 1995 року Людмила Черкаських від
Лісової М.Д. у с.Журавка Городищенського ра-
йону Черкаської області

Ой піду я в ліс

Ой піду я в ліс по дрова,
Наламаю лому,
Завів мене дурний розум
На чужу, на чужу сторону.

А в чужій же стороньці
Ні батька, ні неньки,
Тільки в саду вишневому
Співа, співа соловейко.

Хай співає, хай співає
Всіма голосами,
А я піду в сад зелений
Обіллю, обіллюсь сльозами.

Ой зірву я з рожі квітку
Та й пущу на воду,
Пливи, пливи, з рожі квітко,
Та й до мого роду.

Пливла, пливла з рожі квітка
Та й стала крутиться,
Вийшла мати воду брати
Та й стала журиться.

Записала О.Обіух від Тимощук М. К. у с.Золь-
ня Олевського району Житомирської області.

Дружина

Мила, люба моя, щастя й доле моя,
Як тебе ще найкраще назвати?
Ти кохана моя, ти жадана моя,
Ти дружина моя й ніжная мати.

Ти даруєш життя, ти — моє майбуття,
Полум'яний вогонь в моїй хаті,
Так гори й не згорай, всіх теплом зігривай,
Ми з тобою щасливі й багаті.

Моя зірко ясна, моя квітко рясна,
Як тебе ще найкраще назвати?
Ти цвіти, розцвітай і життя прикрашай,
Буду вічно тебе шанувати.

Ти любов і добро, мого серця тепло,
Як ще можна тебе величати?
Ти голубко моя, незабудко моя,
Хай тобі кожен день буде свято!

Записала 1999 року Світлана Коркуленко від
Резніченко Євгенії Анатоліївни у Корсунь-Шев-
ченківському районі Черкаської області.





Малюнок Али Горської.

ЗМІСТ

„Тільки тої Правди, що рідная мати!“ (М.Жулинський)	3
Сльоза й молитва (І.Голубенко)	8

Україна

Ще не вмерла Україна (Національний гімн)	22
Боже Великий, Єдиний (Церковний гімн України)	23
Бачив місяць, як учора	24
Там, де така щемка	25
Крути	26
Крутянська пісня	27
До українців	28
Запорізький марш	28
Гімн українських січових стрільців	30
Гімн закарпатських українців	30
Гей! Там на горі Січ іде	32
Грають труби за Дністром	33
У березневий тихий вечір	34
Ой з-за гори чорна хмара стала	35
Ой та зажурились стрільці січовії	36
Гей, хлопці молодії, ступаймо на Січ	36
Там далеко на Волині	37
22 місяці нарід у Сибіру...	39
Ой там б'ються чорнобриві...	39
Коли, дівчата, була я з вами...	41
Виряджала дівчина козака в похід	42
На розсвіті вранці-рано	43
Чого ти, дівчино, сумна ходиш?	44

Сумно сонце засвітило	45
Сумно сонце ісходило	46
Плачу я, плачу за Вкраїну	47
У лісі, лісі темному, серед пахучих трав	48
Висока могила сирої землі	49
Ой з города Немирова	50
Сокіл з орлом купається	52
Бадьоро має ще наш стяг	53
Зірка засіяла	54
Летіла зозуля	55
Пусти м'я, пусти м'я	56
Через Київ на Вкраїну	57
Могили губились	58
Не сміє бути в нас страху	59
Як ви умирали	60
На Вкраїні сурми грають	61
На чистому безмежному полі	62
Нова радість стала	63
Краю мій...	64
О Україно, любя ненько	65
Україна	66
Я сьогодні щось дуже сумую	67
Чогось я так нині сумую	68
Раз я жив з трьома друзями	69
Оріхове сіделечко	70
Чи ви чули, добрі люди?	71
У Карпатах	72
Святий вечір 46-го року	73
В 47-м році сталася новина	74
Рік тяжкий а сорок дев'ятий	75

Там, за Сибіром, вітер віє	76
Пустим мене, моя мати, до табору	77
Ой у лузі та ще й при березі	78
Ой заросли вже дороги та травами	80
Туман ярмом котиться	80
Живу на чужині	82
Пісня про бій під Базаром	83
Батурин сумує	84
По долині, долинами	85
Ой чого ж ти почорніло, зеленее поле	87
Ой чи бачте, чи не бачте	88
Ой зібралися люди коло тої хати	89
За гори сонце закотилось	90
Гей, не дивуйте, добрії люди	91
А вже років двісті	92
А вже років двісті	93
Київська Русь	94

Українська мати

Ой мав козак три матері	98
Як Божя мати	98
Діва Марія сина родила	99
Маріє, мати, мати	100
Мамі	101
Моя мила ненько, я дякую тобі	102
Дорожче у світі	103
Ой чого калина... ..	104
Пісня про матір	105
Чорна хмара наступала	106
На тиночок похилилась... ..	107

Ох, я до тебе, люба матусю...	108
Журавка	109
П'є журавка воду	110
Вдова	111
Ой там же у полі верба	112
А мати жде	113
У гаю зеленім зозуля кувала	114
Вишивала я	116
Вишивала я	116
Ой там у полі червона калина	117
За селом стоїть хатина	119
Край села стоїть хатина	120
Ой чого, чого у цій новій хаті	121
Червона вишня	122
Ой журилася матінка мною	123
Сидить мати під калиною	124
Летить ворон з чужих сторон	125
У неділю рано	126
Із-за гори вітер повіває	127
Наш край	128
Колисала я, колисала я	129
Мати	130
Матусі	131
Зозуля кувала	132
Ой зозуле, зозуле	134
Сирітка	135
Сирітка	136
Зашуміли верби	137
Спасибі, мамо	138
Найрідніший	139

Згадай, моя мамо	140
Згадай мене, ненько	143
Тут я стою й гірко плачу	144
Мати й син	147
Ой є у тім березі верба	148
Закувала зозуленька	149
Ой ти, мати старенькая	150
Ой летіла зозуленька	151
Ой летіла зозуленька	152
Ой матінко-вишенько	154
Ой давно-давно	155
Люба нене	156
Мама і тато	157
Ой у полі, полі	158
Шуміла ліщина	161
Матуся	163
Уродила мене мати	164
Ой піду я в ліс	165
Дружина	166



Для запису

Для запису



Редактор: *Олександр Климчук.*

Макет: *Віталій Усатенко.*

Підписано до друку з оригінал-макету 27.12.2001.

Формат 60х84/16. Гарнітура Academy. Папір офсетний.

Умовн.-друк.арк. Обл.-вид.арк. Наклад 300. Зам. 8/50.

Віддруковано на поліграфічному обладнанні

Інституту громадянського суспільства

Інститут громадянського суспільства

01103, Київ, б.Дружби народів, 22, к.21

e-mail: csi@csi.org.ua

www.csi.org.ua